

University of
Sistan and Baluchestan

Association of Geography
and Planning
of Border Areas of Iran

Prioritization of Local Livelihood Promotion Strategies with the Approach of Sustainable Exploitation of Natural Resources Based on SWOT-ANP Model in Bagherabad Village of Kurdistan

Iman Islami^{1✉}, Asghar Farajollahi²

1. Assistant professor, Faculty of Natural Resources and Marine Sciences, Tarbiat Modares University, Mazandaran, Iran.

✉ E-mail: i.eslami@modares.ac.ir

2. Ph.D. Graduate student in combat desertification, Gorgan University of Agricultural Sciences and Natural Resources, Golestan, Iran.

E-mail: asghar.farajollahi@gmail.com

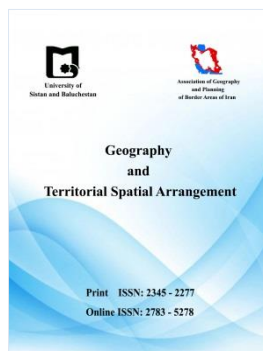

How to Cite: Islami, I; Farajollahi, A. (2022). Prioritization of Local Livelihood Promotion Strategies with the Approach of Sustainable Exploitation of Natural Resources Based on SWOT-ANP Model in Bagherabad Village of Kurdistan. *Geography and Territorial Spatial Arrangement*, 12 (42), 73-78.

DOI: <http://dx.doi.org/10.22111/GAII.2022.6982>

Article type:
Research Article

Received: 11/06/2021
Revised: 19/09/2021
Accepted: 16/01/2022

ABSTRACT

Planning to improve the livelihoods and incomes of rural households is considered as an important and effective foundation in achieving sustainable development goals. Strategies for improving livelihoods of Bagherabad village of Sanandaj city were investigated based on natural resources approaches. The statistical population included residents of Bagherabad village and expert in rural affairs of study area that the sample size was 255 villagers and 42 experts. The questionnaire was the important tool for gathering of information and SWOT model was used to analyze the data and appropriate strategies. In order to prioritize the most important factors affecting the improvement of livelihood in the region, the Analytic Network Process (ANP) model was used in this study. Natural crisis and related threats to rural livelihood, such as drought and flood, was the most important threat according to villagers and experts with relative weights of 91.11 and 80, respectively. Existence educated human resources and their training and use of them in rural development is the most important opportunity to improve the livelihood from the viewpoint of experts and residents with relative weights of 81.78 and 87.11, respectively. Existence educated human and their training and use of them in rural development is the most important opportunity to improve the livelihood from the viewpoint of experts and residents with relative weights of 81.78 and 87.11, respectively. Strategy for improving the livelihood in study area obtained defensive strategy. This strategy is planned based on training and promotion of optimal utilization practices of natural lands and water resources, new technologies of agriculture, livestock and horticulture especially in drought conditions, improvement of rural infrastructure facilities and relying on ecotourism potentials and handicraft. The results of a network of factors showed that human-educational, climatic-geographical, economic-financial factors will be the most influential factors in the development and promotion of rural livelihood in the study area, respectively. This study recommends the use of the SWOT-ANP method as a way to identify important socio-economic-ecological axes along with determining the main strategy of promoting rural areas in the form of major capitals with the most stability and adaptively.

Keywords:
Capitals, Sustainability, Adaptively, Bagherabad, Kurdistan.

© the Author(s).

Publisher: University of Sistan and Baluchestan

Extended Abstract

Introduction

Natural resources, as one of the inseparable pillars of human life and as the basis of sustainable development, provide the conditions for human well-being and affect their livelihood. Sustainable development will be possible if the welfare and sustainability of natural resources are guaranteed (Mozaffarpour Siahkoochi, 2016: 7). Approach to the development of communities related to natural resources is the ultimate solution for the conservation and optimal management of natural resources, forests and rangelands. The welfare and livelihood of rural households are significantly dependent on natural resources (Ansari et al., 2007: 435); Therefore, it is important to protect resources in areas where livelihoods depend on natural resources due to the process of resource degradation and the connection of natural resources with the livelihood of local people (Karami Dehkordi, 2012: 106). Planning to improve the living conditions and income and economy of rural households is an important and effective principle in achieving the goals of sustainable development. Planning to improve the livelihoods and incomes of rural households is considered as an important and effective foundation in achieving sustainable development goals.

Study Area

This research was carried out in Bagherabad village of Hosseinabad city in Kurdistan province. The study area is about 45 km away from Sanandaj city and is located on the main road from Sanandaj to Divandareh. The occupation of the majority of the people is agriculture, animal husbandry and the occupation of rural women is carpet weaving. The amount of annual rainfall is 367 mm per year and the average annual temperature is 13.4 ° C. The climate of the region is semi-arid by the Demarten method (Farajollahi et al., 2010: 3).

Material and Methods

In this study, strategies to improve the livelihood of rural households based on sustainable use of natural resources by survey method have been studied. The statistical population included residents of Bagherabad village and expert in rural affairs of study area that the sample size was 255 villagers and 42 experts. The questionnaire was the important tool for gathering of information and SWOT model was used to analyze the data and appropriate strategies. The questionnaire was designed in the form of Likert scale. First, the most important internal and external influential factors of living conditions were determined based on natural resources in the study village, and then the prepared questionnaire was provided to the respondents. After confirming the validity of the questionnaires using experts' opinions, Cronbach's alpha coefficient was used to determine the level of reliability that obtained 0.84 for villagers and 0.78 for experts, which showed the appropriate reliability of the questionnaire. In order to prioritize the most important factors affecting the improvement of livelihood in the region, the Analytic Network Process (ANP) model was used in this study. In the decision-making process, the method based on the combination of SWOT analysis (strengths, weaknesses, opportunities and threats) and Analytic Network Process (ANP) has been proven in several surveys.

Result and Discussion

According to the finding of this research, suitable geographical location and easy accessibility, with relative weights of 87.11 and 88.99, from the viewpoint of experts and villagers respectively, is the most important strength of rural livelihood promotion in Bagherabad. Traditional use and low-yield use of agricultural and rangeland with a weight of 79.78 from the viewpoint of experts and inadequacy of infrastructure and facilities in the village with a relative weight of 88.44 from the viewpoint of rural residents were the most important weaknesses of rural livelihood in the study area. Natural crisis and related threats to rural livelihood, such as drought and flood, was the most important threat according to villagers and experts with relative weights of 91.11 and 80, respectively. Existence educated human and their training and use of them in rural development is the most important opportunity to improve the livelihood from the viewpoint of experts and residents with relative weights of 81.78 and 87.11, respectively. Strategy for improving the livelihood in study area obtained defensive strategy. This strategy is planned based on training and promotion of optimal utilization practices of natural lands and water resources, new technologies of agriculture, livestock and horticulture especially in drought conditions, improvement of rural infrastructure facilities and relying on ecotourism potentials and handicraft. The results of a network of factors showed that human-educational, climatic-geographical, economic-financial factors will be the most influential factors in the development and promotion of rural livelihood in the study area, respectively.

Conclusion

This study recommends the use of the SWOT-ANP method as a way to identify important socio-economic-ecological axes along with determining the main strategy of promoting rural areas in the form of major capitals with the most stability and adaptively. Improving the infrastructure of the village and coordination of organizations and institutions in achieving this goal will lead to the development of sustainability in the village of Bagherabad and improve the living conditions of villagers. In order to achieving this goal, related organizations need to have coordination and a high level of understanding of the conditions, needs and structure of the rural environment. Also, in order to improve the livelihood of the villagers of Bagherabad, there is a need to use new technologies to earn money and educate and promote these methods and develop infrastructure and ecotourism facilities by the relevant executive agencies.

Key words: Capitals, Sustainability, Adaptively, Bagherabad, Kurdistan.

References (Persian)

Ansari, N., Seyed Akhlaghi, J., Fayaz, M. (2007). The role of legal and organizational factors, resource management and social groups in the destruction of renewable natural resources, 4, 423-438.

<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?ID=89124>

Arjmand, S. I. (2016). Evaluation of Sustainable Urban Development Status in Andimesh City and Providing an Appropriate Model. Iranian Social Development Studies, 8(1), 67-83.

http://jisds.srbiau.ac.ir/article_9233.html

Asghari saraskanrud, S., Jalalian, H., Azizpur, F., & Asghari saraskanrud, S. (2016). Choosing the Optimized Srtategy of Sustainable Livlihood Faced with Drought by Using Integrated Model SWOT and TOPSIS Case study: Rural areas of central district of Hashtroud. geographical-space, 16(55), 313-339.

<http://geographical-space.iau-ahar.ac.ir/article-1-2219-fa.html>

Azizi, T., & Zamani, G. H. (2014). Farmers' agricultural risk perception in facing the climate change: The case of Marvdasht township, Fars province. Iranian Agricultural Extension and Education Journal, 9(2), 41-53.

http://www.iaeej.ir/article_42475.html

Davari, D., & Shaneh Sazadeh, M. H. (2001). Strategic management from theory to practice, Tehran: Athena.

<https://lib1.ut.ac.ir:8443/site/catalogue/254845>

Faiz, Davud. (2010). Strategic analysis of the position of qualitative research in the country and presenting strategies for its development using the SWOT model, Strategy Quarterly, 54(19), 185-169.

<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=118555>

Farajollahi, A., & Islami, I. (2021). Analysis of the Impact of Ecotourism on Capitals of Rural Livelihoods in the Sustainability Framework (Case Study: Palangan Village of Kurdistan). Journal of Range and Watershed Managment, 73(4), 832-842.

<https://dx.doi.org/10.22059/jrwm.2020.299418.1479>

Farajollahi, A., Islami, I., & Ashtari Mehrjardi, A. (2021). Analysis of the relationship between economic poverty and degradation of natural resources. Journal of Social Problems of Iran, 11(2), 341-361.

<https://doi.org/10.22059/ijsp.2021.82689>

Farajollahi, A.; Osati, Kh., Khezri, S., & Poozesh, H. (2010). Investigation of erodibility based on intrinsic properties of rock (Case study: Hosseinabad watershed). Sixth National Conference on Watershed Management Science and Engineering, Tarbiat Modares University.

<https://civilica.com/doc/89095>

Heidari sarban V, & Abdpour A. (2019). Factors improvement of sustainable livelihoods from the perspective of local people, case study: Ardabil County. Journal of Applied researches in Geographical Sciences, 19(54), 23-46.

https://jgs.khu.ac.ir/browse.php?a_id=3265&sid=1&slc_lang=fa&ftxt=0

Isa Zehi, A. (2018). Survey of sustainable livelihood index of rural households in Saravan city, M.Sc. thesis in agricultural extension, Yasouj University.

<https://ganj.irandoc.ac.ir/#/articles/da32c03bc75dff93d9d726d0c80f0857>

Islami, I. (2020). Assessment of the Network of Social Trust Structures Based on Network Analysis Method: Study of Local Stakeholders of Rangelands-Yazd Province. *Journal of Rural Research*, 11(3), 454-465.

https://jrur.ut.ac.ir/article_77724.html?lang=en

Islami, I., Ebrahimzadeh Asmin, H., & Ashtari Mehrjadi, A. (2019). Social Network Analysis of Participatory Management and Social Capital among Livestock Beneficiaries in Yazd Province. *Community Development (Rural and Urban Communities)*, 11(2), 483-500.

<https://dx.doi.org/10.22059/jrd.2019.76781>

Islami, I., Sarvi Sadrabad, H., Tabatabaei, H., & Rahmani, M. (2021). Investigating the effectiveness of education with the aim of developing participatory communication in conservation: A study of Qanat water supply system in Khezrabad, Yazd, *Environmental Sciences*, 19(3), 71-84.

<http://dx.doi.org/10.52547/envs.2021.35822>

Jafarian, M.H., Eskandarian, I., & Salimi Sabhan, M.R. (2016). Rural tourism development strategies using SWOT model (case study of Lasjerd village, Semnan city), *Zagros landscape*, 8 (30), 159-183.

http://zagros.iaub.ac.ir/article_527553.html

Javan, J. F., Shayan, H., Noghani, M., & Ghasemi, M. (2011). The Stability of Population in Rural Habitations of Mashhad, with a Focus on Diversification Approach to Economic Activities. *Journal of Geography and Regional Development*, 9(1).

http://irisweb.ir/files/site1/rds_journals/594/article-594-148999.pdf

Langrodi, S., Riahi, V., Jalalian, H., & Ahmadi, A. (2019). Analysis of levels of sustainable livelihoods of villagers (case study of villages in Saqez city), *Rural Development Strategies*, 6(1). 3-19.

http://rdsj.torbath.ac.ir/article_93218.html

Mohammadi, S., & Rostami, Kh. (2019). Codification of rural economy diversification strategies Case: Khavoo Mirabad section in Marivan city, *Quarterly Journal of Space Economics and Rural Development*, 8(2), 201-222.

<https://serd.khu.ac.ir/article-1-3324-fa.html>

Molaye Hashtchin, N., Zahed Afchahi, K. (2010). Integrated rural development planning using SWOT analytical model in Khomem section of Rasht County, *Environmental Planning Quarterly*, 9, 98-111.

<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=112278>

Mozafarpur siahkoohi, T. (2016). The Impact of Natural Resources Projects on the Sustainable Livelihood of Nomads from the Perspective of Experts and Exploiters (Case Study: Esfahanteh County, Jiroft County), M.Sc. Thesis in Rangeland and Watershed Management, Zabol University.

<https://ganj.irandoc.ac.ir/#/articles/02a2688688c26a247e374bc4609e08b6>

National Statistics Portal. (2020). Statistics Center of Iran, results of the general population and housing census of 2016 and 2011.

<https://www.amar.org.ir/>

Poor, M.J. (2011). Effect of tourism on sustainable rural livelihoods (case study: Baraghan village-Savojbolagh county). *Rural Research*, 2(5), 33-62.

https://jrur.ut.ac.ir/article_22749.html

Sajjadi, S. F. (1394). Analysis of the Relationship between Rural Tourism Development and Sustainable Livelihood (Case Study: Lavij County), Master Thesis in Tourism Development Planning, Maziar Royan Higher Education Institute.

https://journals.atu.ac.ir/article_1624.html

Sarvi Sadrabad, H., & Islami, I. (2019). Analysis of the social network and bonding social capital in participatory management of water resources (Case study: Sadrabad Village, Nodoushan catchment, Yazd Province). *Journal of Range and Watershed Management*, 72(3), 739-753.
<https://dx.doi.org/10.22059/jrwm.2019.282477.1389>

Sojasi, H., Sadqlou, T., & Paluj, M. (2013). Prioritizing the Development of Rural Sustainable Subsistence with an Integrated SWOT-TOPSIS-Fuzzy Model. *Village and Development*, 16(2), 85-110.

http://rvt.agri-peri.ac.ir/article_59284.html

Waters, D. (2010). *Production and Operation Strategy*, translated by Seyyed Mohammad Arabi and Amir Mostafavi, Tehran: Mahkameh, first edition.

<https://www.adinehbook.com/gp/product/9642827428>

Zahedi, S., & Najafi, G. (2007). Sustainable development, a new conceptual framework. *Management Research in Iran*, 10(4), 43-76.

https://mri.modares.ac.ir/article_329.html?lang=en

References (English)

Aguilar, G.R., & Sumner, A. (2020). Who are the world's poor? A new profile of global multidimensional poverty, *World Development*, 126, 104716.

<https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2019.104716>

Akter, S., & Rahman, S. (2017). Investigating multiple domains of Household Livelihood Security: Insights from urban slums in Bangladesh. *Journal of Poverty*, 21(4), 289-309.

<https://doi.org/10.1080/10875549.2016.1186775>

Arsić, S., Nikolić, D., Mihajlović, I., Fedajev, A., & Živković, Ž. (2018). A new approach within ANP-SWOT framework for prioritization of ecosystem management and case study of National Park Djerdap, Serbia. *Ecological Economics*, 146, 85-95.

<http://dx.doi.org/10.1016/j.ecolecon.2017.10.006>

Carney, D. (1998). *Sustainable Rural Livelihoods: What Contribution Can We Make?* London: DFID.

<https://www.environmentandurbanization.org/sustainable-rural-livelihoods-what-contribution-can-we-make>

Cavatassi, R., Lipper, L., & Winters, P. (2012). Sowing the seeds of social relations: social capital and agricultural diversity in Hararge Ethiopia. *Environment and Development Economics*, 17(5), 547-578.

<https://doi.org/10.1017/S1355770X12000356>

Dzanku, F.M. 2015. Transient rural livelihoods and poverty in Ghana. *Journal of Rural Studies*, 40, 102-110.

<http://dx.doi.org/10.1016/j.jrurstud.2015.06.009>

Karimi Sangchini, E., Islami, I., Farajollahi, A., Arami, S.A., & Jafari, M. (2017). Development and prioritization of socio-economic strategies to elevate public participation in natural resource management using TOPSIS approach; Case Study: Chaharmahal and Bakhtiari Province (Iran). *Journal of Applied Sciences and Environmental Management*, 21(3), 476-485.

<http://dx.doi.org/10.4314/jasem.v21i3.8>

Ghabru, M. G., Ganga, D., & Ritambhara, S. (2017). Estimating agricultural sustainability in Gujarat using sustainable livelihood security index. *Agricultural Economics Research Review*, 30 (1), 125-131.

[DOI: 10.5958/0974-0279.2017.00011.8](https://doi.org/10.5958/0974-0279.2017.00011.8)

Scoones, I. (2015). Sustainable livelihoods and rural development. Practical Action Publishing.

<https://opendocs.ids.ac.uk/opendocs/handle/20.500.12413/13895>

Islami I., Farajollahi A., & Ghasemi Aryan Y. (2021). Improving rural livelihood based on natural resource potentials in Najafabad region, Kurdistan Province, Iran. *ECOPERSIA*, 9(4), 251-263.

<http://ecopersia.modares.ac.ir/article-24-48646-en.html>

Islami, I., Ghorbani, M., & Jafari Shalamzari, M. (2012). Identification and prioritization of factors influencing agricultural water price index from farmers' viewpoint in Charkhab Village, Yazd Province. *Desert*, 17(2), 161-167.

<https://doi.org/10.22059/jdesert.2013.32032>

Islami, I., Sadoddin, A., Barani, H., Asgharpourmasoule, A., & Akhbari, M. (2018). Analytical Network Process to Prioritize the Influencing Parameters on Local Participation: The Development of Livestock Drinking Water Resources. *Industrial Engineering & Management Systems*, 17(2), 318-326.

<https://doi.org/10.7232/iems.2018.17.2.318>

Islami, I., Sadoddin, A., Barani, H., Asgharpourmasouleh, A., & AKhbari, M. (2017). Modeling socio-ecological structure of local communities' participation for managing livestock drinking water using the agent-based approach. *Applied Ecology and Environmental Research*, 15(3), 1173-1192.

https://doi.org/10.15666/aeer/1503_11731192

Karamidehkordi, E. (2012). Sustainable Natural Resource Management, a Global Challenge of This Century: In A. Kaswamila (Ed.). *Sustainable Natural Resources Management*, 8, 105-114.

<https://www.intechopen.com/chapters/25744>

Liu, Z., & Liu, L. (2016). Characteristics and driving factors of rural livelihood transition in the east coastal region of China: A case study of suburban Shanghai. *Journal of Rural Studies*, 43, 145-158.

[DOI: 10.1016/j.jrurstud.2015.12.008](https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2015.12.008)

Mao, S., Qiu, S., Li, T., & Tang, M. (2020). Rural Households' Livelihood Strategy Choice and Livelihood Diversity of Main Ethnic Minorities in Chongqing, China. *Sustainability*, 12(19), 8166.

<https://doi.org/10.3390/su12198166>

Mutahara, M., Haque, A., Khan, M. S. A., Warner, J. F., & Wester, P. (2016). Development of a sustainable livelihood security model for storm-surge hazard in the coastal areas of Bangladesh. *Stochastic Environmental Research and Risk Assessment*, 30(5), 1301-1315.

<https://doi.org/10.1007/s00477-016-1232-8>

Oldfield, P. (2005). Rural settlement and economic development in Southern Italy: Troia and its contado, *JMH*, 31, 327-345.

<https://www.oecd.org/dac/environment-development/2669958.pdf>

Olufunso, A., & Somorin, S. (2010). Climate impacts, forest-dependent rural livelihoods and adaptation strategies in Africa: a review. *African Journal of Environmental Science and Technology*. 4 (13), 903-912.

<https://doi.org/10.5897/AJEST.9000022>

Tang, Q., Bennett, S.J., Xu, Y., & Li, Y. (2013). Agricultural practices and sustainable livelihood: Rural transformation within the Loess Plateau, China. *Applied Geography*, 41(1), 15-23.

<https://doi.org/10.1016/j.apgeog.2013.03.007>

UN. (2001). Guidance in preparing national sustainable development strategies. Revised Draft, New York, Oct, 2001.

<https://digitallibrary.un.org/record/459670?ln=en>

اولویت‌بندی استراتژی‌های ارتقادهنده معیشت محلی با رویکرد بهره‌برداری پایدار از منابع طبیعی مبتنی بر مدل SWOT-ANP در روستای باقرآباد کردستان

ایمان اسلامی^{۱*}، اصغر فرج‌اللهی^۲

مقاله پژوهشی

چکیده

برنامه‌ریزی در جهت بهبود وضعیت معیشتی و درآمد و اقتصاد خانوارهای روستایی به‌عنوان یک اصل مهم و اثرگذار در تحقق اهداف توسعه پایدار است. در این تحقیق راهبردهای ارتقای معیشت خانوارهای روستایی با تکیه بر بهره‌برداری پایدار از منابع طبیعی به روش پیمایشی، مورد بررسی قرار گرفته‌است. جامعه آماری این پژوهش شامل ساکنان محلی باقرآباد و کارشناسان خبره در امور روستایی بوده که ۲۵۵ نفر از روستائیان و ۴۲ نفر از کارشناسان به‌عنوان نمونه در نظر گرفته شد. مهم‌ترین ابزار جمع‌آوری اطلاعات، پرسشنامه و به‌منظور تحلیل داده‌ها و راهبردهای مناسب، از مدل SWOT استفاده شد به‌منظور اولویت‌بندی مهم‌ترین عوامل اثرگذار در بهبود معیشت منطقه از مدل فرایند تحلیل شبکه‌ای (ANP) در این مطالعه بهره گرفته شد. وجود تهدیدهای محیطی و مرتبط با معیشت روستایی، مانند خشکسالی و سیل از نظر روستائیان و کارشناسان به ترتیب با اوزان نسبی ۹۱/۱۱ و ۸۰ مهم‌ترین تهدید و برخوردار از نیروی انسانی مستعد تحصیل کرده، مهم‌ترین فرصت ارتقای معیشت روستا با اوزان نسبی ۸۱/۷۸ و ۸۷/۱۱ به ترتیب از دیدگاه کارشناسان و ساکنان روستا است. استراتژی ارتقای معیشت، استراتژی تدافعی است که براساس آموزش و ترویج شیوه‌های بهره‌برداری بهینه اراضی طبیعی و منابع آبی منطقه، تکنولوژی‌های نوین کشاورزی، دامداری و باغداری، اصلاح و بهسازی امکانات زیربنایی روستا و تکیه بر پتانسیل‌های اکوتوریسمی و صنایع دستی برنامه‌ریزی شده‌است. نتایج بررسی شبکه‌ای عوامل نشان داد که عوامل انسانی-آموزشی، اقلیمی-جغرافیایی، اقتصادی-مالی به ترتیب بیشترین تأثیرگذاری را در ارتقای معیشت روستایی منطقه مورد مطالعه خواهند داشت. این مطالعه استفاده از روش ترکیبی ANP-SWOT را به‌عنوان روشی برای شناخت محورهای مهم اجتماعی-اقتصادی-اکولوژیک، همگام با تعیین استراتژی اصلی ارتقادهنده مناطق روستایی در قالب سرمایه‌های اصلی با بیشترین پایداری و سازگاری، توصیه می‌کند.

جغرافیا و آمایش شهری - منطقه‌ای
 شماره ۴۲، بهار ۱۴۰۱
 تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۲/۲۱
 تاریخ بازنگری: ۱۴۰۰/۰۶/۲۸
 تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۰/۲۶
 صفحات: ۷۳-۱۰۰

واژه‌های کلیدی:
 سرمایه‌ها، پایداری، سازگاری، باقرآباد، کردستان.

مقدمه

حدود دوسوم افراد فقیر جهان در مناطق روستایی کشورهای کم‌درآمد زندگی می‌کنند که عمدتاً به امرارمعاش خود به کشاورزی معیشتی و سایر منابع طبیعی وابستگی دارند (Aguilar & Sumner, 2020: 2). ساختار اقتصاد روستایی متکی بر کشاورزی فاقد وجود تنوع در زمینه‌های شغلی است و همچنین از لحاظ منبع درآمدی در بخش‌ها و زیربخش‌های مختلف روستایی محدودیت دارد. این نوع ساختار اقتصادی هرچند در گذشته با توجه به اقتصاد بسته و ویژگی‌ها روستاها و روستائیان قابلیت دوام و ادامه حیات داشته‌است، اما با توسعه بازار و تأثیر

^۱ استادیار دانشکده منابع طبیعی و علوم دریایی، دانشگاه تربیت مدرس، نور، مازندران، ایران (نویسنده مسئول)

^۲ فارغ‌التحصیل دکتری بیابان‌زدایی از دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان، گلستان، ایران.

i.eslami@modares.ac.ir

asghar.farajollahi@gmail.com

انکارناپذیر آن بر فضاهای روستایی و ناپایداری‌های موجود در ابعاد مختلف طبیعی و اقتصادی-اجتماعی قادر به تضمین معیشت پایدار روستایی نخواهد بود (جوان و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۴۰). اتخاذ رویکرد مناسب، توانایی‌ها، دارایی‌ها و فرصت‌های معیشتی پایدار را برای نسل آینده فراهم می‌کند که نیازمند توجه به تمامی ابعاد یک سیستم اجتماعی-اکولوژیک است و همچنین نیازمند شناخت تمامی عامل‌های اثرگذار بر آن است (Akter & Rahman, 2012: 289; Olufunso & Somorin, 2010: 909; Mutahara et al, 2016: 1301; Islami et al., 2017: 1173). منابع طبیعی به‌عنوان یکی از ارکان جدایی‌ناپذیر زندگی انسان‌ها و به‌عنوان پایه و اساس توسعه پایدار، شرایط رفاه زندگی بشر را فراهم کرده و بر معیشت آن‌ها تأثیرگذار است. توسعه پایدار در صورتی امکان‌پذیر خواهد بود که رفاه و پایداری منابع طبیعی تضمین شود (مظفرپور سیاهکوهی، ۱۳۹۵: ۷). رویکرد توسعه جوامع مرتبط با منابع طبیعی راه‌حل نهایی برای حفاظت و مدیریت بهینه منابع طبیعی و جنگل‌ها و مراتع است. این مفهوم که از اواسط قرن بیستم با مضامین مختلفی تا به امروز مطرح شده‌است و در حال حاضر رویکرد فعلی مبتنی بر پایداری شناخته می‌شود (جمعه‌پور و احمدی، ۱۳۹۰: ۵۹). رفاه و معیشت خانوارهای روستایی به‌طور چشمگیری به منابع طبیعی وابسته است (انصاری و همکاران، ۱۳۸۶: ۴۳۵)؛ بنابراین با توجه به روند تخریب منابع و مرتبط‌بودن منابع طبیعی با معیشت مردم محلی، لزوم حفاظت و پایداری این منابع در مناطقی که معیشت متکی به منابع طبیعی است، اهمیت پیدا می‌کند (Karami Dehkordi, 2012: 106). توجه به توسعه معیشت پایدار روستایی در قالب راهکاری برای ارتقای بهره‌برداری از منابع و افزایش تولید، کاهش مهاجرت بی‌رویه روستائیان به شهرها، جذب سرمایه و افزایش فرصت‌های شغلی امری انکارناپذیر است (عیسی‌زهی، ۱۳۹۷: ۱). دستیابی به توسعه پایدار روستایی نیازمند حرکت سریع از الگوی معیشتی سنتی به الگوهای معیشتی پایدار در جامعه روستایی است که متناسب با نیازهای جامعه امروزی و ظرفیت‌های محیطی باشد (مظفرپور سیاهکوهی، ۱۳۹۵: ۵).

فقدان زیرساخت مناسب، ضعف ارتباطات، نبود تشکلهای روستایی، نابرابری بین درآمد شهر و روستا، کمبود فرصت‌های شغلی و همچنین عدم دسترسی به خدمات شهری، بهداشتی درمانی چالش‌های عمده معیشت پایدار روستائیان محسوب می‌شوند که بهره‌وری تولیدات روستایی، کارایی نیروی انسانی مناطق روستایی، بهره‌وری اقتصادی و رفاه روستایی را کاهش می‌دهد (سجاسی قیداری و همکاران، ۱۳۹۲: ۸۶). درواقع برای کاهش مشکلات فوری معیشتی در مناطق روستایی باید اقدامات زیربنایی در جهت تدوین روش‌های جدید سازمان‌دهی فعالیت‌ها، تنوع شغلی و بهره‌برداری از منابع با رویکرد آینده‌نگری صورت گیرد (محمدی و رستمی، ۱۳۹۸: ۲۰۲). مجموعه عوامل ذکر شده با افزایش بار تکفل کشاورزان و روستائیان و کاهش دارایی‌های خانوار به‌طور بالقوه‌ای افزایش فقر خانوار روستایی را دربرداشته و به‌تبع مسئله پایداری معیشت خانوار روستایی را تهدید می‌کند (عزیزی خالخیلی و زمانی، ۱۳۹۲: ۴۲). سیاست‌های فقرزدایی و حمایت از تولیدات و محصولات روستایی به‌عنوان یک مسئله فوری و پیش‌نیاز کاهش فقر در مقالات اخیر توسط محققان تأکید شده که باید در دستور کار دولت‌ها و بخش‌های اجرایی شامل همه دست‌اندرکاران سازمانی دولتی و خصوصی در سال‌های پیش‌رو قرار گیرد (فرج‌اللهی و همکاران، ۱۳۹۹: ۳۵۸). همچنین توجه خاص به برنامه‌های ترویجی و دانش‌افزایی ساکنان روستایی در زمینه پیامدهای متعاقب تخریب منابع طبیعی و تشدید وضعیت فقر در قالب مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی (سروری صدرآباد و اسلامی، ۱۳۹۸: ۷۳۹) نظیر ایجاد، توسعه و تقویت پیوندهای اعتماد و مشارکت محلی و ایجاد همبستگی قوی اجتماعی با هدف هم‌افزایی شبکه‌ای، استفاده از سرمایه‌های مادی و انسانی و تولید منافع جمعی (اسلامی و همکاران، ۱۳۹۸: ۴۹۸؛

اسلامی، ۱۳۹۹: ۴۵۴) جزو ضرورت‌های توسعه محلی شناخته شده است و در جهت تحقق آن توجه به اشتغال روستایی و محلی در بنگاه‌ها و کارگاه‌های کوچک اقتصادی و تولیدی به‌خصوص استفاده از سرمایه انسانی تحصیل کرده فاقد شغل توصیه شده است (فرج‌اللهی و همکاران، ۱۳۹۹: ۳۵۸). در همین راستا توسعه اکوتوریسم محلی به‌عنوان یک حلقه گمشده که بر روی دو مؤلفه ویژه اقتصاد جامعه محلی و دیگری حفظ محیط‌زیست تأکید دارد. با توجه به ظرفیت قابل توجه مناطق روستایی ایران و گام‌نهادن در راستای بهبود معیشت جوامع محلی و بومی می‌تواند راهگشای بسیاری از مشکلات بوده و درعین حال محیط‌زیست را به شکل درخوری حفاظت کند (فرج‌اللهی و اسلامی، ۱۳۹۹: ۸۴۱). درعین حال شناخت تهدیدهای محیط‌زیستی مرتبط با معیشت روستایی مانند خشکسالی و سیل که مهم‌ترین تهدیدهای طبیعی برای معیشت پایدار محلی است و چگونگی سازگاری پایدار ساکنان این مناطق در برابر تهدیدها بسیار اهمیت دارد. در این راستا شناخت استراتژی مناسب برای بهبود معیشت یک منطقه، یک پیش‌نیاز و اولویت مهم مطالعاتی و اجرایی به حساب می‌آید (Islami et al., 2021:252)؛ به‌طور نمونه در نزدیک‌ترین مطالعه با بافت اجتماعی-اقتصادی و اکولوژیک منطقه مورد مطالعه این تحقیق، مطالعه‌ای در منطقه نجف‌آباد کردستان نشان داد که استراتژی رقابتی (در مقایسه با سایر استراتژی‌های موجود) برای بهبود معیشت افراد مفید است. در این استراتژی آموزش و برنامه‌ریزی روش‌های جدید بهره‌برداری پیشنهاد شده که در آن منابع آب و کاشت گونه‌های مقاوم به خشکی برای بهبود معیشت روستایی با توجه به قابلیت‌های موجود منطقه مورد توجه قرار می‌گیرد (Islami et al., 2021:251).

تعیین راهبردها، استراتژی و سیاست و خط‌مشی‌ها در مقیاس ملی و محلی محور اصلی برنامه‌ریزی مدیریت منابع طبیعی است و به‌خصوص در ارتباط با مردم روستایی که تعیین استراتژی در جهت ارتقای وضعیت معیشتی و اقتصادی آن‌ها است، دارای اهمیت ویژه‌ای است (Karimi Sangchini et al., 2017: 477). ویژگی استراتژی‌های معیشتی متنوع و شناخته شده هستند که ریشه در سرمایه‌های مالی، طبیعی و انسانی دارد (Mao et al., 2020: 2)؛ بنابراین، در این پژوهش سؤال محوری تحقیق این است که راهبرد و استراتژی کلیدی ارتقای معیشت جامعه روستایی منطقه مورد تحقیق مبتنی بر پایداری منابع طبیعی چیست؟ و عوامل ارتقادهنده آن از نظر اولویت سرمایه‌ای کدامند؟ انتظار می‌رود این تحقیق بتواند آگاهی سیاست‌گذاران، برنامه‌ریزان و مدیران تصمیم‌گیر بخش توسعه روستایی منطقه مورد مطالعه را با مجموعه راهکارهای ارتقای معیشت پایدار روستایی مردم روستانشین با توجه به وابستگی معیشت آنان به منابع طبیعی منطقه در عین لحاظ‌شدن ملاحظات زیست‌محیطی امن در چارچوب اهداف توسعه پایدار محقق سازد. شناسایی چالش‌ها و ضعف‌ها در کنار نقاط قوت و فرصت پیش‌روی منطقه (استراتژی‌های مؤثر در راه تنوع‌بخشی اقتصاد مردم روستای مورد مطالعه)، در عین کمک به پایداری عرصه‌های منابع طبیعی که بیشترین آسیب را می‌بینند، باعث می‌شود از مجموعه فعالیت‌های موازی توسط ارگان‌های مختلف دست‌اندرکار که نتیجه‌ای جز هدررفت منابع نخواهد داشت، جلوگیری شود. در این تحقیق از نظرات مردم محلی و متخصصان به‌صورت تلفیقی در جهت دریافت بیشترین اطلاعات و جمع‌بندی همه نظرات استفاده شده است.

مبانی نظری

توسعه پایدار به معنای تلفیق اهداف اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی برای حداکثرسازی رفاه انسان فعلی بدون آسیب‌رسانی به توانایی نسل‌های بعدی برای برآوردن نیازهایشان است (Oldfield, 2005:330). این تعریف مفهوم نیاز، به‌ویژه نیازهای اساسی فقرا را در اولویت قرار می‌دهد و توسعه پایدار تحت‌تأثیر محدودیت‌های ناشی از وضعیت اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی است و بنابراین اهداف توسعه پایدار باید در هر کشوری به‌طور عملیاتی و خاص همان کشور تعریف شود. اگر قرار است توسعه پایدار تحقق پیدا کند، لازم است رابطه بین فقر و پایداری تجزیه و تحلیل شود. واقعیت این است که قشرهای بسیار فقیر که در تلاش بقای روز به روزند، غالباً توان لازم برای پرهیز از تخریب محیط‌زیست را ندارند. برای آن‌ها کیفیت زندگی اهمیت ندارد، زیرا اصل زندگی در خطر است؛ بنابراین تا وقتی که مسائل مرتبط با فقر حل نشود، پایداری زیست‌محیطی تضمین نخواهد داشت (ارجمند سیاه‌پوش، ۱۳۹۴: ۷۱). اصل ۱ اعلامیه ریو حاکی از این است که انسان، محور توجه توسعه پایدار است و انسان‌ها سزاوار و مستحق یک زندگی سالم و مولد در سازگاری با طبیعت هستند (UN, 2001: 4). توسعه پایدار همچنین بر اهمیت وجود چشم‌انداز بلندمدت درباره نتایج فعالیت‌های امروز و همکاری جهانی در بین کشورها برای رسیدن به راه‌حل‌های مؤثر تأکید دارد. این عناصر، توسعه پایدار را به‌صورت هدف کلیدی برای صورت‌بندی سیاست‌های داخلی، منطقه‌ای و بین‌المللی در قرن ۲۱ درآورده است (زاهدی و نجفی، ۱۳۸۵: ۵۱). توسعه پایدار را می‌توان «مدیریت روابط سیستم‌های انسانی و اکوسیستم‌ها به‌منظور استفاده پایدار از منابع در جهت تأمین رفاه حال و آینده انسان‌ها و اکوسیستم‌ها» تعریف کرد. برای چنین نظام مدیریتی ضرورت دارد که جوامع به تغییر و تقویت چهار موضوع مورد نیاز بپردازند که عبارت است از: ارزش‌های هدایت‌کننده روابط، دانش درک روابط، تکنولوژی‌های استفاده‌شده در روابط و نهادهای مدیریت این روابط (همان، ۱۳۸۵: ۴۳).

رویکرد معیشت پایدار، در دهه ۱۹۸۰، به‌عنوان رویکردی جدید در مقوله توسعه روستایی و با هدف کاهش و ریشه‌کنی فقر روستایی مطرح شد (Carney, 1998:4). معیشت به‌عنوان طریق کسب درآمد و راه گذراندن زندگی معرفی شده است (Liu & Liu, 2016: 148). الگوی معیشت پایدار، مردم را در حال فعالیت در بستری آسیب‌پذیر در نظر می‌گیرد (Cavatassi et al., 2012: 550). درحالی‌که درون این بستر اختیاراتی برای استفاده کردن از دارایی‌های خاصی دارند که می‌تواند به آن‌ها در کاهش فقر کمک کند (مطیعی لنگرودی و همکاران، ۱۳۹۷: ۵). معیشت پایدار زمانی تحقق می‌یابد که با فشار و شوک‌ها سازگار شود و بهبود یابد، قابلیت‌ها و دارایی‌های خود را تقویت یا حفظ کند و فرصت‌های معیشت پایدار را برای نسل بعد نیز فراهم کند و منافع خالصی برای معیشت دیگران در سطح ملی و محلی در کوتاه یا بلندمدت فراهم کند. این نوع تعریف مبنای کار سازمان‌های بین‌المللی و دولت‌ها مانند «برنامه توسعه سازمان ملل»^۱، آکسفام^۲ و سازمان تعاونی کمک و رفاه بین‌المللی^۳ است (جمعه‌پور و احمدی، ۱۳۹۰: ۳۶). معیشت پایدار روستایی به معنی حفاظت و اطمینان از معیشت برای مردم و جامعه و نگرانی‌ها و نیازهای سیاسی مربوط به توسعه پایدار است (Tang et al., 2013:16). معیشت پایدار امکان دسترسی پایدار به درآمد و سایر منابع را فراهم می‌سازد تا خانوارها قادر به برآورده کردن نیازهای اساسی خود باشند. با توجه به موارد بیان‌شده، معیشتی امن است که مالکیت خانوارها با دسترسی به منابع (محسوس و نامحسوس) و فعالیت‌های درآمدزا را به

1. UNDP

2. Oxfam

3. CARE

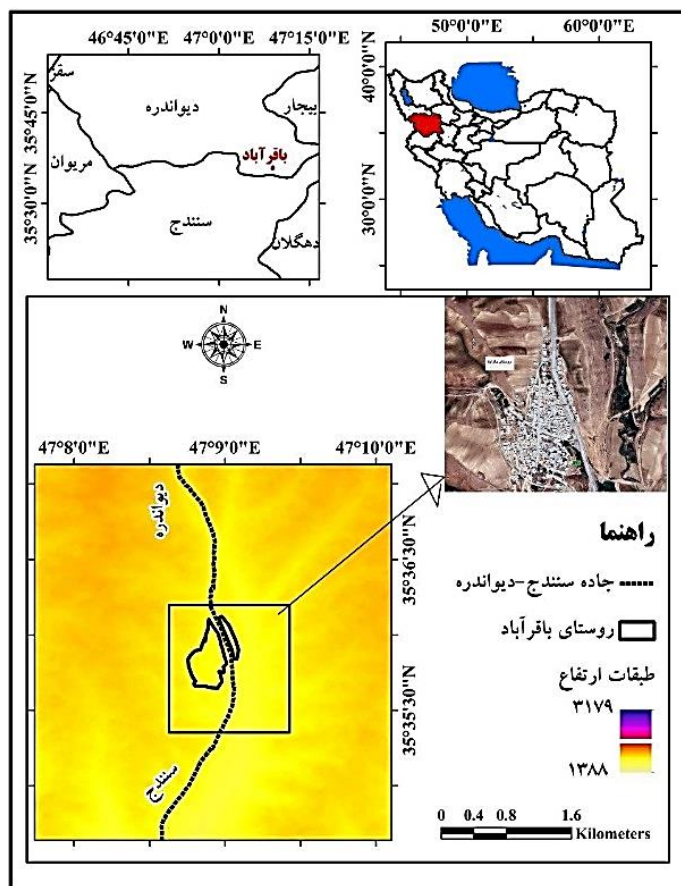
خطر نمی‌اندازد. همچنین از لحاظ زیست‌محیطی امن، از لحاظ اقتصادی، کارآمد و از نظر اجتماعی عادلانه باشد. در ساده‌ترین شکل، پایداری معیشت به معنای تحقق حقوق اساسی خانوارها یا توانایی یک خانوار برای برآورده‌ساختن نیازهای اساسی است (عیسی‌زهی، ۱۳۹۷: ۸). معیشت پایدار با سه ویژگی داشتن توانایی‌های انسانی (آموزش، مهارت، سلامت و جهت‌گیری اجتماعی)، دسترسی به دارایی‌های محسوس و غیرمحسوس (سرمایه اجتماعی، طبیعی و اقتصادی) و وجود فعالیت‌های اقتصادی است (Ghabru et al., 2017:127).

بعضی از مطالعات توسعه روستا در بُعد اقتصادی در زمینه‌های مختلف دامداری، کشاورزی و... نیازمند فراهم‌آوری زیرساخت‌های تولید دانسته‌اند (مولایی‌هشجین و زاهدافچاهی، ۱۳۸۹: ۹۸)؛ اما خارج از بحث ایجاد زیرساخت‌های تولید، وجود تنوع در فعالیت‌های اقتصادی سکونت‌گاه‌های روستایی و تأثیر آن بر پایداری جمعیتی مثبت ارزیابی شده که عمدتاً ناشی از وجود تنوع در فعالیت‌های اقتصادی بخش غیرکشاورزی است (جوان و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۲۵). در همین رابطه محمدی و رستمی (۱۳۹۸: ۲۰۱) در تحقیقی با عنوان تدوین راهبردهای متنوع‌سازی اقتصاد روستا در بخش خاوو میرآباد شهرستان مریوان نشان دادند تنوع توان‌های طبیعی، اقتصادی و اجتماعی در جهت تنوع‌بخشی اقتصادی روستاها «مهم‌ترین قوت»، عدم‌ایجاد زمینه‌های ایجاد مشاغل تبدیلی کشاورزی و دامداری «مهم‌ترین ضعف»، حرکت نظام اقتصادی کشور به بازگشایی مرزها و سیاست تجارت درهای باز خارجی «مهم‌ترین فرصت» و تبلیغات منفی مبنی بر عدم‌امنیت در مناطق مرزی نیز «مهم‌ترین تهدید» مؤثر بر عملکرد مطلوب متنوع‌سازی اقتصادی در سطح روستاهای منطقه بوده و راهبردهای مؤثر در جهت ارتقای وضعیت تنوع‌بخشی اقتصادی روستاهای منطقه، راهبردهای تهاجمی است. در بررسی و تحلیل رابطه بین توسعه گردشگری روستایی و معیشت پایدار در دهستان لایوچ، نشان دادند که ۵۶ درصد تغییرات دارایی‌های معیشت پایدار نواحی روستایی دهستان لایوچ توسط توسعه گردشگری روستایی پیش‌بینی شده‌است و ارتباط مستقیمی بین توسعه گردشگری روستا و معیشت پایدار برقرار است (سجادی، ۱۳۹۴: ۱۲۳). در تحقیقی دیگر حیدری‌ساربان و عبدپور (۱۳۹۸: ۲۳)، نشان دادند که مهم‌ترین عوامل ارتقای معیشت پایدار از دیدگاه روستائیان در شهرستان اردبیل، شامل چهار مؤلفه کارآفرینی و تقویت زیرساخت اقتصادی، حمایت از طرف عرضه و اقدام مداخله‌ای دولت، تقویت سرمایه اجتماعی و توانمندسازی اجتماعی و مدیریت زیست‌محیطی و تقویت زیرساخت فیزیکی است. در مطالعه‌ای دیگر با مرکزیت بررسی معیشت ناپایدار روستایی و فقر، عوامل جمعیت، آموزش و تفاوت قیمتی تولید و مصرف به‌عنوان مهم‌ترین عوامل تعیین‌کننده معیشت پایدار خانواده روستایی تعیین شد و ارتقای مهارت‌های کارآفرینی خانوارهای روستایی برای ارتقای وضعیت معیشتی روستاهای این کشور پیشنهاد شد (Dzanku, 2015: 102). با توجه به موضوعات بیان‌شده، تنوع‌بخشی به فعالیت‌های اقتصادی در نواحی روستایی از واردشدن فشار مضاعف به منابع زیست‌محیطی و تخریب منابع طبیعی پایه مانند آب و خاک و تنوع زیستی ممانعت کرده و به معیشت پایدار روستایی منجر می‌شود (Scoones, 2015: 120).

محدوده مورد مطالعه

روستای باقرآباد از توابع شهر حسین‌آباد است که با شهرستان سنندج حدود ۴۵ کیلومتر فاصله دارد و در مسیر جاده اصلی سنندج به دیواندره قرار دارد. شکل ۱ موقعیت جغرافیایی روستای باقرآباد با قدمت ۱۵۰۰ سال، دارای ۲۲۷ خانوار و ۷۴۴ نفر جمعیت را در ایران و استان کردستان نشان می‌دهد. ۳۷۲ نفر از جمعیت مردمان این روستا

زن و ۳۷۲ نفر مرد است که در سال ۱۳۹۰، ۲۵۱ خانوار و ۸۹۰ نفر بوده است (درگاه ملی آمار، ۱۳۹۹). شغل اکثریت مردم کشاورزی، دامداری و دامپروری و شغل زنان روستا هم قالی‌بافی است. مقدار بارندگی سالانه ۳۶۷ میلی‌متر در سال و دمای متوسط سالانه ۱۳/۴ درجه سانتی‌گراد است که اقلیم منطقه به روش دوی مارتن نیمه‌خشک است. بیشتر بارندگی‌ها در فصول زمستان و بهار است که در فصل زمستان بیشتر بارش‌ها به صورت برف است. رخنمون منطقه به صورت کوهستانی است که اراضی منطقه بیشتر به صورت ناهموار و شیب‌دار است (فرج‌اللهی و همکاران، ۱۳۸۹: ۳).

شکل ۱. حدود جغرافیایی روستای باقرآباد در استان کردستان

(منبع: نویسندگان: ۱۳۹۹)

روش‌شناسی تحقیق

روش این تحقیق به لحاظ نوع، کاربردی و به لحاظ جمع‌آوری داده‌ها، کیفی و کمی اکتشافی است. جامعه آماری این پژوهش شامل روستائیان باقرآباد و کارشناسان خبره و آشنا با امور روستایی در محدوده مورد مطالعه بود. براساس فرمول کوکران، حجم نمونه مورد نظر با سطح اطمینان ۹۵ درصد و احتمال خطای ۵ درصد، ۲۵۳ نفر از روستائیان محاسبه شد که به منظور پوشش خطاهای احتمالی یا گردآوری داده‌های ناقص، ۲۵۵ نمونه در نظر گرفته شد که به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. حجم نمونه کارشناسان نیز با توجه به نامشخص بودن

جامعه آماری، به روش نمونه‌گیری در دسترس و غیرتصادفی تعیین شد و ۴۲ نفر کارشناس در انجام این پژوهش همکاری و مشارکت داشتند (اطلاعات آن‌ها در قسمت نتایج خلاصه شده است). مصاحبه با متخصصان و روستائیان به صورت مصاحبه نیمه‌ساختارمند و منعطف، انجام گرفت تا چرایی پاسخ‌ها نیز مشخص شود مشخصات افراد روستایی مصاحبه‌شونده و کارشناسان در قسمت ۱-۵ و ۲-۵ خلاصه شده است). همچنین محقق با حضور در عرصه میدانی و دیدن وضع موجود به اطلاعاتی دست یافت که در تبیین یافته‌های پژوهش از آن‌ها بهره گرفته شده است. سؤالات پرسشنامه در قالب طیف لیکرت و پنج‌گزینه‌ای از مقدار خیلی کم (با امتیاز ۱) تا خیلی زیاد (امتیاز ۵) طراحی شد که ابتدا مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار داخلی و خارجی وضعیت معیشتی با تکیه بر منابع طبیعی در روستای مورد مطالعه تعیین شد و سپس پرسشنامه تهیه شده در اختیار پاسخ‌دهندگان قرار داده شد. برای سنجش اعتبار (روایی)، ابتدا پرسشنامه مقدماتی به وسیله تعدادی از کارشناسان و متخصصین مرتبط و شاغل بومی استان در ادارات منابع طبیعی، جهاد کشاورزی و مرکز تحقیقات منابع طبیعی مورد بررسی قرار گرفت و نهایتاً اعتبار صوری پرسشنامه با حذف و اصلاح تعدادی از گویه‌ها به دست آمد و سپس برای تعیین سطح پایایی از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که برابر با ۰/۸۴ برای روستائیان و ۰/۷۸ برای کارشناسان به دست آمد که نشان از پایایی و قابلیت اعتماد مناسب پرسشنامه داشت. پس از توزیع پرسشنامه‌ها و گردآوری داده‌ها، تجزیه و تحلیل داده‌ها انجام شد. در فرایند تصمیم‌گیری، روش مبتنی بر ترکیب تجزیه و تحلیل SWOT (نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها) و فرایند تحلیل شبکه‌ای (ANP) در نظرسنجی‌های متعدد در حال حاضر اثبات شده است. فرایند تحلیل شبکه‌ای به عنوان ابزار بسیار مفید تصمیم‌گیری و رتبه‌بندی شبکه‌ای پارامترهاست که روابط را به صورت غیرخطی و با لحاظ کردن همه ارتباطات درونی و بیرونی رتبه‌بندی و وزن‌دهی می‌کند (Arsic et al., 2018:89; Islami et al., 2018:321). مدل SWOT یکی از ابزارهای مهم و قوی مدیریت استراتژیک است که در فرایند تجزیه و تحلیل‌های محیطی و درونی و خلق استراتژی‌های متناسب با شرایط محیطی و درونی به کار برده می‌شود (فیض، ۱۳۸۹: ۱۷۹). برای تحلیل SWOT لازم است مهم‌ترین عوامل در هر یک از چهار دسته مذکور (قوت، ضعف، تهدید، فرصت)، شناسایی شوند و فهرستی از عوامل کلیدی مرتبط مدنظر قرار گیرد. در مرحله بعد استراتژی‌های مناسب شناسایی می‌شود، به طوری که از قوت‌ها و فرصت‌ها استفاده و بهره‌برداری می‌شود و به ضعف‌ها و تهدیدات غلبه کرده و از آن‌ها اجتناب شود. در نهایت با بررسی استراتژی‌های پیشنهادی، بهترین گزینه انتخاب می‌شود (واترز، ۱۳۸۹: ۲۵۰-۲۴۸). از دیدگاه این مدل، یک استراتژی مناسب و کارآمد، نقاط قوت و فرصت‌ها را تقویت کرده و ضعف‌ها و تهدیدها را به حداقل می‌رساند، به این منظور این عوامل در چهار حالت کلی SO، WO، ST و WT بررسی می‌شوند و گزینه‌های استراتژی از بین آن‌ها انتخاب می‌شود (داوری، شانسه‌ساززاده، ۱۳۸۰: ۱۰۳). نمونه‌ای از ماتریس تهدیدات، فرصت‌ها، نقاط قوت و نقاط ضعف در جدول ۱ نشان داده شده است. در هر مرحله لازم است دو عامل با هم مقایسه شوند و استراتژی‌ها مشخص شوند.

جدول ۱. ماتریس تجزیه و تحلیل SWOT

ماتریس SWOT		نقاط قوت - S		نقاط ضعف - W	
		موضوعات	نقاط قوت فهرست می شود	موضوعات	نقاط ضعف فهرست می شود
فرصت‌ها - O		استراتژی‌های SO		استراتژی‌های WO	
موضوعات	فرصت‌ها فهرست می شوند	با بهره‌گیری از نقاط قوت، از فرصت‌ها استفاده می شود		با بهره‌گیری از فرصت‌ها، نقاط ضعف از بین می رود	
تهدیدات - T		استراتژی‌های ST		استراتژی‌های WT	
موضوعات	تهدیدها فهرست می شوند	برای اجتناب از تهدیدات از نقاط قوت استفاده می شود		نقاط ضعف را کاهش می دهد و از تهدیدات پرهیز می کند	

(منبع: جعفریان و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۷۱)

در قسمت دوم پرسشنامه تهیه شده این تحقیق، فرایند تحلیل شبکه‌ای (ANP) برای مشخص کردن میزان اهمیت عوامل از مقایسات زوجی میان معیارهای اثرگذار بر معیشت روستایی نسبت به هدف، استفاده شد که این مقایسه‌ها توسط ۱۵ کارشناس خبره مرتبط با بحث انجام (اطلاعات آن‌ها در قسمت ۱-۵ خلاصه شده است) و در نهایت تیم تحلیل گر مسئله با ترکیب نسبت‌ها، گزینه بهینه برای فرایند تصمیم‌گیری را مشخص کردند. برای انجام مقایسه‌های زوجی عوامل از روش امتیازدهی ۹ واحده استفاده شد. هدف ایجاد شده در این قسمت تنها ایجاد شناخت برتری مهم‌ترین دسته عوامل تأثیرگذار بر معیشت روستایی بین راهبردهای مختلف بود تا سیاست‌گذاران با این شناخت کامل به ارزش و تأثیر اقدامات مختلف آگاه شده و ریل‌گذاری مناسب‌تری در این حوزه صورت دهند.

یافته‌های پژوهش

ویژگی‌های فردی کارشناسان

اکثریت کارشناسان مشارکت‌کننده در این پژوهش با ۲۷ نفر (۶۴/۳ درصد)، مرد بودند. ۵۴/۸ درصد کارشناسان دارای تحصیلات فوق‌دیپلم و لیسانس، ۳۵/۷ درصد آن‌ها فوق‌لیسانس و ۹/۵ درصد دارای تحصیلات در سطح دکتری هستند (جدول ۲).

جدول ۲. تعداد و درصد فراوانی مشخصات فردی کارشناسان

ردیف	ویژگی فردی	طبقه‌بندی	تعداد	درصد
۱	جنسیت	مرد	۲۷	۶۴/۳
		زن	۱۵	۳۵/۷
۲	سطح و نوع تحصیلات (جغرافیا، جامعه‌شناسی و علوم اجتماعی، منابع طبیعی، محیط‌زیست و کشاورزی، گردشگری و اکوتوریسم)	فوق‌دیپلم و لیسانس	۲۳	۵۴/۸
		فوق‌لیسانس	۱۵	۳۵/۷
		دکتری	۴	۹/۵

(منبع: نگارندگان، ۱۳۹۹)

میانگین سن کارشناسان، ۳۹/۲ سال و میانگین سابقه کاری کارشناسان، ۱۰/۲ سال بود که حداقل دارای ۳ سال سابقه کار و حداکثر ۲۶ سال سابقه کار داشتند (جدول ۳).

جدول ۳. ویژگی‌های میانگین و حداقل و حداکثر سن و سابقه کاری کارشناسان

متغیر	انحراف معیار \pm میانگین	حداقل	حداکثر
سن (سال)	۳۹/۲ \pm ۶/۰۵	۳۰	۵۲
سابقه کاری (سال)	۱۰/۲ \pm ۵/۸۷	۳	۲۶

(منبع: نگارندگان، ۱۳۹۹)

ویژگی‌های فردی ساکنان روستا

با توجه به نتایج جدول ۴، ۱۶۶ نفر (۶۵/۱ درصد) روستائیان مشارکت‌کننده در پژوهش، مرد بودند. ۱۲۰ نفر (۴۷/۱ درصد) از پرسش‌شوندگان، دارای تحصیلات زیردیپلم بودند و ۱۸/۴ درصد از آن‌ها تحصیلات دانشگاهی داشتند. در ۴۵/۳ درصد از نمونه‌های مورد مطالعه، بُعد خانوار بیشتر از ۴ نفر بوده است. اکثریت افراد (۵۲/۸ درصد) کشاورز و دامدار بودند و درآمد سالانه اکثریت ساکنان روستا بین ۱۵ تا ۲۰ میلیون تومان بوده است (جدول ۴).

جدول ۴. تعداد و درصد فراوانی ویژگی‌های فردی ساکنان مورد مطالعه روستا

ردیف	ویژگی فردی	طبقه‌بندی	تعداد	درصد
۱	جنسیت	مرد	۱۶۶	۶۵/۱
		زن	۸۹	۳۴/۹
۲	سطح تحصیلات	زیردیپلم	۱۲۰	۴۷/۱
		دیپلم	۸۸	۳۴/۵
		فوق‌دیپلم و لیسانس	۳۳	۱۲/۹
		فوق‌لیسانس	۱۴	۵/۵

(منبع: نگارندگان، ۱۳۹۹)

میانگین سن روستائیان در منطقه مورد مطالعه، ۴۰/۶ سال و حداقل و حداکثر سن آن‌ها به ترتیب ۲۰ و ۶۶ سال بود (جدول ۵).

جدول ۵. ویژگی‌های میانگین و حداقل و حداکثر سن ساکنان مورد مطالعه روستا

متغیر	انحراف معیار \pm میانگین	حداقل	حداکثر
سن (سال)	۴۰/۶ \pm ۹/۳۲	۲۰	۶۶

(منبع: نگارندگان، ۱۳۹۹)

نتایج به دست آمده از مدل SWOT

نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید

براساس نظرات کارشناسان، «موقعیت جغرافیایی مناسب و قابلیت دسترسی آسان و قرارگیری در مسیر بازارچه مرزی بانه»، «پتانسیل‌های طبیعی همانند رودخانه، مراتع و محصولات فرعی مرتعی و گیاهان دارویی» و «وجود

مناطق بکر، جاذبه‌ها و چشم‌انداز زیبای طبیعی متنوع منابع طبیعی» به ترتیب با وزن‌های ۸۷/۱۱، ۸۴/۴۴ و ۸۴ اولویت اول تا سوم نقاط قوت ارتقای معیشت روستایی باقرآباد را به خود اختصاص داده‌اند؛ اما از نظر ساکنان روستا به ترتیب «موقعیت جغرافیایی مناسب و قابلیت دسترسی آسان و قرارگیری در مسیر بازارچه مرزی بانه»، «وجود انسجام و همبستگی اجتماعی مردم منطقه در فعالیتهای اجتماعی و اقتصادی» و «پتانسیل‌های طبیعی همانند رودخانه، مراتع و محصولات فرعی مرتعی و گیاهان دارویی» به ترتیب با وزن‌های ۸۸/۸۹، ۸۶/۲۲ و ۸۵/۳۳ در درجه اول تا سوم اهمیت از نظر نقطه قوت منطقه مورد مطالعه قرار دارند (جدول ۶).

جدول ۶. نتایج تجزیه و تحلیل نقاط قوت ارتقای معیشت روستایی از دیدگاه کارشناسان و ساکنان روستا

رتبه	از دید کارشناسان			از دید روستائیان			قوت‌ها
	رتبه	وزن نسبی	میانگین	رتبه	وزن نسبی	میانگین	
۱	۷	۷۲/۴۴	۳/۶۲	۶	۸۱/۳۳	۴/۰۷	وجود نیروی انسانی بومی، آزموده و علاقه‌مند در روستا
۲	۱	۸۷/۱۱	۴/۳۶	۱	۸۸/۸۹	۴/۴۴	موقعیت جغرافیایی مناسب و قابلیت دسترسی آسان و قرارگیری در مسیر بازارچه مرزی بانه
۳	۱۰	۶۱/۷۸	۳/۰۹	۲	۸۶/۲۲	۴/۳۱	وجود انسجام و همبستگی اجتماعی مردم منطقه در فعالیتهای اجتماعی و اقتصادی (مشارکت بالا در فعالیتهای گروهی)
۴	۵	۷۹/۵۶	۳/۹۸	۷	۷۳/۳۳	۳/۶۷	پتانسیل منطقه (وجود نیروی کار علاقه‌مند) در جهت تأسیس و استقرار کارگاه‌های تولید صنایع دستی و قالی‌بافی در مقیاس کوچک و متوسط
۵	۴	۸۲/۶۷	۴/۱۳	۴	۸۴/۴۴	۴/۲۲	پتانسیل استقرار اردوگاه‌های آموزشی، تفریحی و ورزشی به دلیل وجود آب‌وهوای مناسب
۶	۳	۸۴	۴/۲۰	۵	۸۴/۲۲	۴/۱۱	وجود مناطق بکر، جاذبه‌ها و چشم‌انداز زیبای طبیعی متنوع منابع طبیعی
۷	۲	۸۴/۴۴	۴/۲۲	۳	۸۵/۳۳	۴/۲۷	تجمعی از پتانسیل‌های طبیعی و کم‌نظیر مانند رودخانه منتهی به سد، مراتع مستعد در جهت فعالیت دامپروری و همچنین تنوع محصولات فرعی مرتعی و گیاهان بارز دارویی و صنعتی
۸	۸	۷۰/۲۲	۳/۵۱	۸	۶۹/۳۳	۴/۴۷	امکان استفاده از نیروی کار زنان در امور اقتصادی و اجتماعی روستا
۹	۹	۶۵/۳۳	۳/۲۷	۹	۶۱/۷۸	۳/۰۹	وجود مرکز خدمات روستایی و ترویج آموزش کشاورزی
۱۰	۶	۷۵/۱۱	۳/۷۶	۱۰	۵۷/۳۳	۲/۸۷	بالرفتن ارزش زمین‌های منطقه در سالیان اخیر

(منبع: نگارندگان، ۱۳۹۹)

در میان همه نقاط ضعف مورد مطالعه در این تحقیق، «استفاده و بهره‌برداری سنتی و کم‌بازده مردم از اراضی کشاورزی و مرتعی»، «ساختار سنتی روستا و عدم پذیرش ریسک تغییر شیوه معیشت» و «نامناسب بودن زیرساخت‌ها و امکانات موجود در روستا» به ترتیب با وزن‌های ۸۹/۷۸، ۸۴/۴۴ و ۸۲/۲۲ اولویت اول تا سوم نقاط ضعف را از دیدگاه کارشناسان به خود اختصاص داده‌اند. از نظر ساکنان روستا، «نامناسب بودن زیرساخت‌ها و امکانات موجود در روستا» با میانگین وزن ۸۸/۴۴ مهم‌ترین نقطه ضعف ارتقای معیشت روستا است و پس از آن به ترتیب «نرخ بالای بیکاری و پایین بودن سطح درآمد» و «نبود آموزش و ترویج شیوه‌های نوین کشت و کسب درآمد از اراضی طبیعی» قرار دارند (جدول ۷).

جدول ۷. نتایج تجزیه و تحلیل نقاط ضعف ارتقای معیشت روستایی از دیدگاه کارشناسان و ساکنان روستا

رتبه	از دید روستائیان			از دید کارشناسان			ضعفها	ردیف
	وزن نسبی	میانگین وزنی	رتبه	وزن نسبی	میانگین وزنی	رتبه		
۹	۵۷/۳۳	۲/۸۷	۱	۸۹/۷۸	۴/۴۹	۱	استفاده و بهره‌برداری سنتی و کم‌بازده مردم از اراضی کشاورزی و مرتعی	۱
۱	۸۸/۴۴	۴/۴۲	۳	۸۲/۲۲	۴/۱۱	۲	نامناسب بودن زیرساخت‌ها و امکانات موجود در روستا	۲
۱۰	۵۶/۸۹	۲/۸۴	۲	۸۴/۴۴	۴/۲۲	۳	ساختار سنتی روستا و عدم پذیرش ریسک تغییر شیوه معیشت	۳
۵	۷۳/۷۸	۳/۶۹	۸	۷۷/۷۸	۳/۸۹	۲	عدم توجه به پتانسیل صنایع دستی و هنرهای سنتی انسان‌ساز	۴
۲	۸۴/۸۹	۴/۲۴	۱۰	۶۷/۱۱	۳/۳۶	۸	نرخ بالای بیکاری و پایین بودن سطح درآمد	۵
۱۱	۵۲/۸۹	۲/۶۴	۶	۷۸/۶۷	۳/۹۳	۱۰	فقدان انگیزه پیشرفت در بین ساکنان منطقه روستایی	۶
۶	۶۷/۵۶	۳/۳۸	۱۱	۶۴/۴۴	۳/۲۲	۶	پایین بودن کیفیت مسکن روستایی به‌خصوص در مواجهه با بحران‌های طبیعی و حوادث	۷
۴	۸۱/۷۸	۴/۰۹	۹	۷۵/۵۶	۳/۷۸	۱۱	سطح کم متوسط زمین کشاورزی در دسترس خانواده‌ها	۸
۸	۶۴/۴۴	۳/۲۲	۷	۷۸/۲۲	۳/۹۱	۹	افزایش روند مهاجرت افراد روستا در سنین فعالیت	۹
۷	۶۵/۳۳	۳/۲۷	۵	۷۹/۵۶	۳/۹۸	۷	نبود انگیزه و تمایل جوانان به فعالیت در محیط روستایی	۱۰
۳	۸۴/۴۴	۴/۲۲	۴	۸۱/۳۳	۴/۰۷	۴	نبود آموزش و ترویج شیوه‌های نوین کشت و کسب درآمد از اراضی منابع طبیعی	۱۱

(منبع: نگارندگان، ۱۳۹۹)

تجزیه و تحلیل فرصت‌های ارتقای معیشت روستایی از دیدگاه کارشناسان و ساکنان روستا در جدول ۸ ارائه شده است که از نظر هر دو قشر مورد مطالعه، به ترتیب «برخوردااری از نیروی انسانی مستعد تحصیل کرده و آموزش و استفاده از آن‌ها در زمینه توسعه روستا»، «به‌کارگیری مدیران و مسئولان آشنا به روستا و منطقه در رده‌های مختلف مرتبط مدیریتی» و «ارائه تسهیلات اعتباری و وام کم‌بهره در جهت رونق کشاورزی، دامداری و بهسازی مسکن» مهم‌ترین فرصت‌های ارتقای معیشت روستایی در منطقه هستند (جدول ۸).

جدول ۸. نتایج تجزیه و تحلیل فرصت‌های ارتقای معیشت روستایی از دیدگاه کارشناسان و ساکنان روستایی

رتبه	از دید روستائیان			از دید کارشناسان			فرصت‌ها	ردیف
	وزن نسبی	میانگین وزنی	رتبه	وزن نسبی	میانگین وزنی	رتبه		
۷	۷۲/۴۴	۳/۶۲	۴	۷۷/۷۸	۳/۸۹	۱	باور به ارتقای وضعیت اشتغال‌زایی منطقه از دیدگاه مسئولان	۱
۹	۶۵/۳۳	۳/۲۷	۷	۶۹/۷۸	۳/۴۹	۲	حمایت دولتی از سرمایه‌گذاری در صنایع دستی (مقیاس کوچک و متوسط) از طریق ارائه تسهیلات و مشوق‌ها	۲
۱	۸۷/۱۱	۴/۳۶	۱	۸۱/۷۸	۴/۰۹	۳	برخوردااری از نیروی انسانی مستعد تحصیل کرده و آموزش‌دیده و استفاده از آن‌ها در زمینه توسعه روستا	۳
۵	۷۵/۱۱	۳/۷۶	۵	۷۷/۳۳	۳/۸۷	۴	تمایل دولت به مقوله سرمایه‌گذاری و توسعه گردشگری روستایی	۴
۶	۷۲/۸۹	۳/۶۴	۹	۶۸/۴۴	۳/۴۲	۵	گسترش خدمات اجتماعی از قبیل بیمه رایگان روستائیان	۵
۲	۸۰	۴	۲	۸۰/۴۴	۴/۰۲	۶	به‌کارگیری مدیران و مسئولان آشنا به روستا و منطقه در رده‌های مختلف مرتبط مدیریتی	۶

۷	افزایش توجه مسئولان کشوری و دولت به اشتغال و توسعه روستایی	۳/۵۱	۷۰/۲۲	۶	۳/۷۸	۷۵/۵۶	۴
۸	وجود تمایل در بخش خصوصی در جهت سرمایه‌گذاری	۳/۲۹	۶۵/۷۸	۱۰	۲/۹۸	۵۹/۵۶	۱۰
۹	رونق و توسعه گردشگری محیطی (اکوتوریسم) در سالیان اخیر	۳/۴۷	۶۹/۳۳	۸	۳/۴۹	۶۹/۷۸	۸
۱۰	ارائه تسهیلات اعتباری و وام کم‌بهره در جهت رونق کشاورزی، دامداری و دامپروری و بهسازی مسکن	۳/۹۱	۷۸/۲۲	۳	۳/۸۰	۷۶	۳

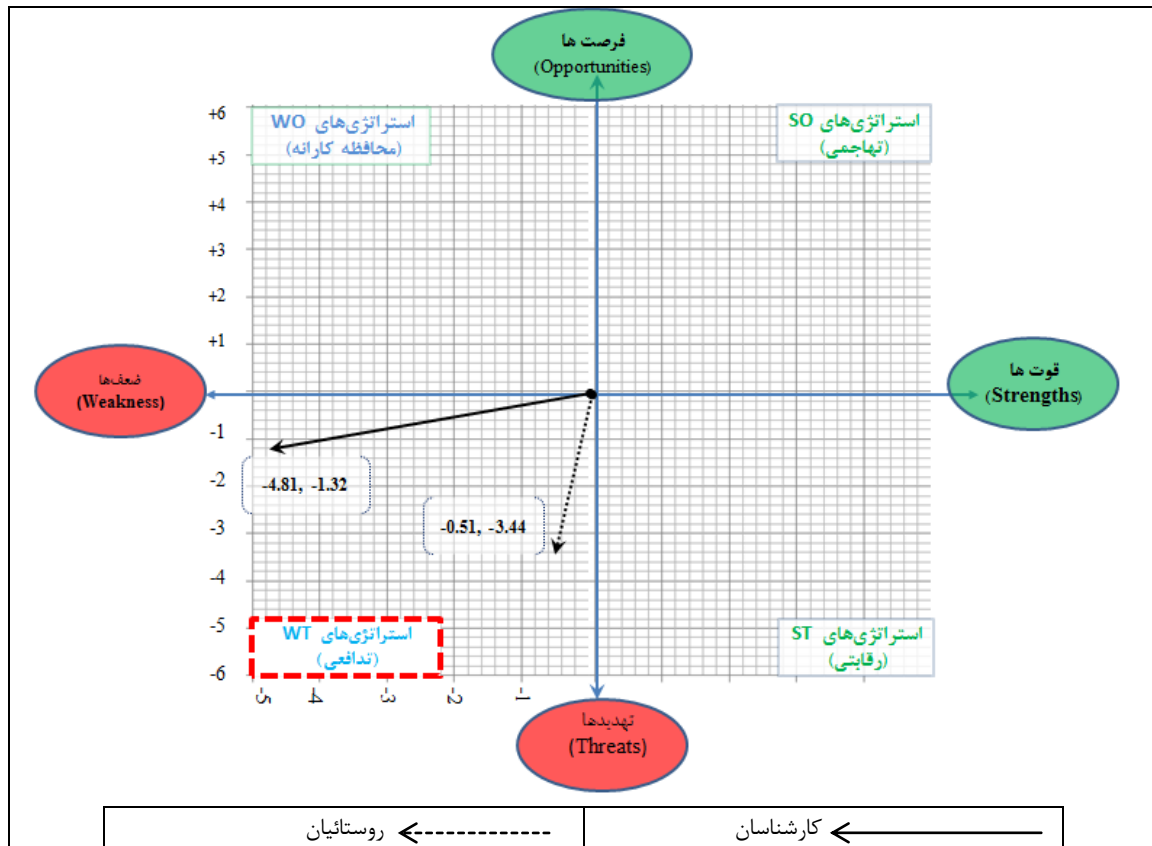
(منبع: نگارندگان، ۱۳۹۹)

براساس یافته‌ها، مهم‌ترین تهدیدهای ارتقای معیشت روستایی از دیدگاه کارشناسان، «وجود تهدیدهای محیطی و مرتبط با معیشت روستایی مانند خشکسالی، سیل»، «نبود سرمایه‌گذاری مناسب در زمینه توسعه گردشگری در روستا»، و «تغییر غیراصولی کاربری اراضی» با وزن‌های ۸۰، ۷۶ و ۷۵/۵۶ بود؛ اما مهم‌ترین تهدید ارتقای معیشت روستائیان باقرآباد از دید ساکنان روستا، «وجود تهدیدهای محیطی و مرتبط با معیشت روستایی مانند خشکسالی، سیل و...» با وزن قابل توجه ۹۱/۱۱ بود و پس از آن، تهدیدهای «فقدان برنامه جامع توسعه و ضعف خدمات دولت» و «برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری نامناسب دولتی و عدم حمایت مالی از سرمایه‌گذاری بخش خصوصی» قرار داشتند (جدول ۹).

جدول ۹. نتایج تجزیه و تحلیل تهدیدهای ارتقای معیشت روستایی از دیدگاه کارشناسان و ساکنان روستا

ردیف	تهدیدها	از دید کارشناسان			از دید روستائیان		
		رتبه	وزن نسبی	میانگین وزنی	رتبه	وزن نسبی	میانگین وزنی
۱	وجود تهدیدهای محیطی و مرتبط با معیشت روستایی مانند خشکسالی، سیل و...	۴	۸۰	۴/۵۶	۱	۹۱/۱۱	۱
۲	نبود بازارچه فروش محصولات سنتی و صنایع دستی و تولیدات روستایی	۳/۵۶	۷۱/۱۱	۳/۱۸	۶	۶۳/۵۶	۹
۳	تغییر غیراصولی کاربری اراضی	۳/۷۸	۷۵/۵۶	۲/۶۰	۳	۵۲	۱۱
۴	فقدان برنامه جامع توسعه و ضعف خدمات دولت	۳/۳۳	۶۶/۶۷	۴/۱۶	۸	۸۳/۱۱	۲
۵	عدم هماهنگی بین سازمانی و تداخل سلیقه‌های متفاوت اجرایی	۳/۰۲	۶۰/۴۴	۳/۸۲	۱۰	۷۶/۴۴	۶
۶	پایین بودن امنیت سرمایه‌گذاری و دیربازده بودن آن در روستا	۲/۷۱	۵۴/۲۲	۳/۶۴	۱۱	۷۲/۸۹	۷
۷	نبود سرمایه‌گذاری مناسب در زمینه توسعه گردشگری در روستا	۳/۸۰	۷۶	۳/۴۷	۲	۶۹/۳۳	۸
۸	مشکلات زیست‌محیطی و آلودگی منابع آب و خاک	۳/۱۸	۶۳/۵۶	۲/۹۳	۹	۵۸/۶۷	۱۰
۹	برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری نامناسب دولتی و عدم حمایت مالی از سرمایه‌گذاری بخش خصوصی	۳/۷۱	۷۴/۲۲	۳/۹۸	۴	۷۹/۵۶	۳
۱۰	ضعف مدیریتی در زمینه توسعه گردشگری منطقه	۳/۶۹	۷۳/۷۸	۳/۸۹	۵	۷۷/۷۸	۵
۱۱	ضعف آموزش تکنولوژی و راهکارهای نوین کسب درآمد روستایی	۳/۴۹	۶۹/۷۸	۳/۹۱	۷	۷۸/۲۲	۴

(منبع: نگارندگان، ۱۳۹۹)

شکل ۲. نمودار تعیین استراتژی براساس تحلیل سوات در منطقه مورد مطالعه (منبع: نگارندگان، ۱۳۹۹)

با توجه به نتایج، استراتژی مورد نظر براساس تحلیل سوات در دو قشر مورد مطالعه، استراتژی تدافعی (WT) بوده است (شکل ۲) که با تأکید بر نقش تهدیدها و ضعفها است و در واقع در اتخاذ این استراتژی با کاهش نقاط ضعف داخلی و اجتناب از تهدیدات محیط خارجی، راهبردهای تدافعی اتخاذ می‌شود.

راهبردهای استراتژیک ارتقادهنده

راهبردهای استراتژیک به منظور ارتقای معیشت روستائیان در جدول ۱۰ ارائه شده است که در آن، راهبردهای استراتژی تهاجمی، محافظه کارانه، متنوع سازی و تدافعی تشریح شده است؛ اما با توجه به نتایج تحقیق، راهبردهای استراتژی تدافعی اولویت دارد و مورد تحلیل و بحث قرار می‌گیرد.

جدول ۱۰. راهبردها و راهکارهای اجرایی ارتقای معیشت روستائیان مبتنی بر شرایط منطقه مورد مطالعه

S, W, O, T	نقاط قوت (S)	نقاط ضعف (W)
فرصت‌ها (O)	استراتژی تهاجمی ۱- افزایش بازدهی اراضی از طریق توسعه اراضی آبی و بهره‌گیری منابع آبی سد وحدت ۲- ارائه تسهیلات اعتباری دولت به بخش کشاورزی، دامداری و بهره‌برداری محصولات باغی و فرعی مرتعی	استراتژی محافظه کارانه ۱- طرح ریزی و ساماندهی جامع صنایع دستی و بازاریابی آن ۲- رفع معضل بیکاری و افزایش درآمد روستائیان با ایجاد رونق تنوع معیشتی ۳- یکپارچه سازی اراضی زیرکشت با حمایت دولتی و مشارکت و

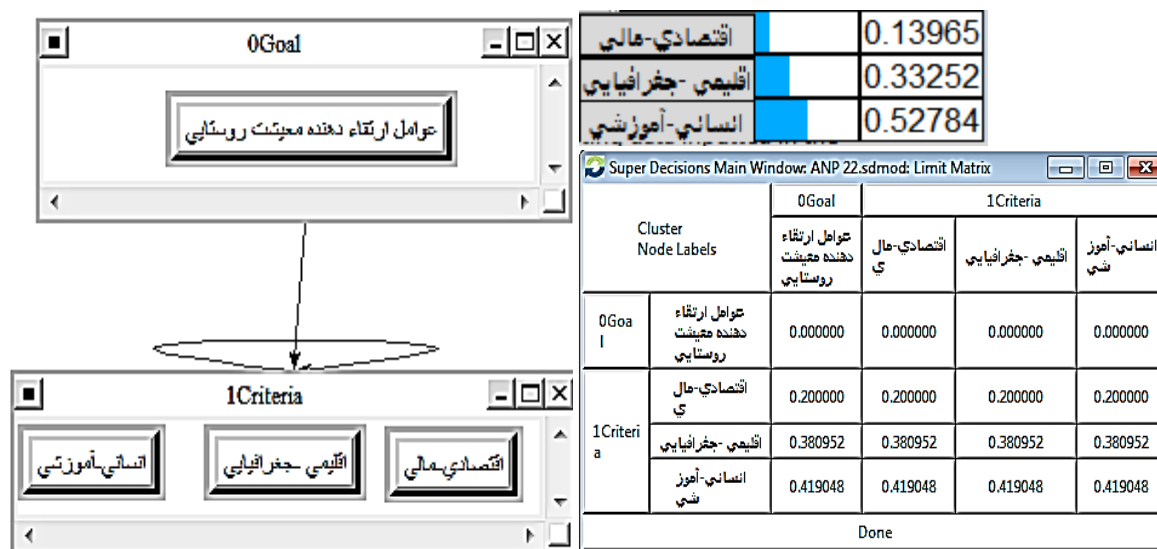
همبستگی ساکنان روستایی ۴- افزایش رغبت و انگیزه اقشار مردم و بخش خصوصی جهت سرمایه‌گذاری در توسعه روستایی با حمایت دولت و مسئولین. ۵- ارتقاء ساختار تشکیلاتی و اداری سازمان‌های مؤثر در توسعه روستایی با استفاده از مدیران و مسئولین بومی و آشنا به روستا. ۶- تسهیل و هدایت اعتبارات خرد دولتی به سمت کارآفرینی و مشاغل روستایی در اکوتوریسم، صنایع دستی و بهره‌برداری گیاهان دارویی	۳- اهتمام دولت به سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی در زمینه معرفی و استفاده از پتانسیل‌های اکوتوریسمی منطقه و استفاده از ظرفیت بخش خصوصی در این زمینه ۴- استفاده از تجارب و ایده‌های مدیران و مسئولان بومی و آشنا به روستا در سازمان‌ها و نهادهای مرتبط با توسعه روستایی ۵- توسعه اکوتوریسم و فراهم کردن امکانات گردشگری روستایی با توجه به موقعیت مناسب روستا و حمایت مناسب دولت از این فعالیت اقتصادی-اجتماعی	
استراتژی تدافعی ۱- آموزش و برنامه‌ریزی شیوه‌های نوین بهره‌برداری منابع آبی منطقه و کاشت گونه‌های مقاوم در شرایط خشکسالی ۲- اصلاح و بهسازی امکانات زیربنایی و ساختاری روستا ۳- آموزش و ترویج شیوه‌های بهره‌برداری بهینه اراضی طبیعی و ناهموار منطقه ۴- ترویج و آموزش تکنولوژی‌های نوین کشاورزی، دامداری و باغداری ۵- افزایش هماهنگی سازمان‌ها و نهادهای مرتبط در راستای ارتقای شرایط زیرساختی، اقتصادی و ظرفیت منابع روستا ۶- طراحی و ظرفیت‌سازی برنامه جامع توسعه روستایی با تکیه بر پتانسیل‌های اکوتوریسمی و صنایع دستی و سنتی جذاب توریسم‌پسند	استراتژی متنوع سازی ۱- استفاده از نیروهای بومی متعهد و تحصیل کرده در آموزش، ترویج و اشاعه فرهنگ زیست‌محیطی و حفاظت منابع آب و خاک ۲- ایجاد انگیزه در جوانان روستایی به منظور ماندگاری در روستا، انجام فعالیت روستایی و کسب درآمد از طریق ایجاد فرصت‌های شغلی تخصصی مرتبط ۳- ارتقای زیرساخت‌های محیطی و ساختاری به منظور استقبال بیشتر مردم از جاذبه‌های طبیعی و اکوتوریسمی. ۴- ارائه تسهیلات، خدمات و بسته‌های تشویقی در جهت تغییر کاربری اراضی به سمت کاربری‌های سازگار با توسعه جامع پایدار روستایی. ۵- آموزش و توانمندسازی زنان روستایی و استفاده از پتانسیل آنان در فعالیت‌های اقتصادی روستایی	تهدیدها (T)

(منبع: نگارندگان، ۱۳۹۹)

نتایج انجام مدل فرایند تحلیل شبکه‌ای (ANP)

همان‌طور که در ابتدای این مطالعه بیان شد با توجه به حجم بالای مسائل درگیر مناطق مورد مطالعه و دخیل شدن شرایط فیزیکی طبیعی اجتماعی اقتصادی و اکولوژیک در آن که عموماً موجب عدم شفافیت مسیر اولویت‌دار توسعه را برای سیاست‌گذاران به همراه دارد؛ بنابراین ANP در این تحقیق با فرض سه بُعد کلیدی کلان به اولویت‌بندی آن‌ها پرداخته که هر کدام خود نیز مجموعه‌ای از مهم‌ترین موضوعات را شامل می‌شوند. به منظور اولویت‌بندی سه عامل انسانی - آموزشی، اقلیمی-جغرافیایی و اقتصادی-مالی تأثیرگذار بر معیشت روستایی که نماینده راهبردهای شناخته شده هستند و معین کردن اولویت بین آن‌ها، خبرگان درگیر در این بحث براساس پرسشنامه تهیه شده (مبتنی بر ۵ سؤال طراحی شده) مقایسات زوجی بین عوامل ذکر شده را به انجام رساندند که نتایج آنالیز آن در نرم‌افزار Super decision مورد تحلیل قرار گرفت. در این بین عامل انسانی-آموزشی با میزان اثر وزنی ۰/۵۲۷، عامل اقلیمی-جغرافیایی با میزان اثر وزنی ۰/۳۳۲ و عامل اقتصادی-مالی با میزان اثر وزنی ۰/۱۳۹ به ترتیب رتبه اول تا سوم تأثیرگذارترین عوامل ارتقادهنده معیشت روستایی منطقه باقرآباد را به دست آوردند. آنچه مشخص است، تأثیر محسوس عوامل انسانی-آموزشی و پتانسیل جغرافیایی در ارتقای معیشت این منطقه است. شکل ۳ مدل تشکیل شده ANP و نتایج این مدل شامل ماتریس و اولویت‌بندی عوامل را به تصویر کشیده است. ماتریس نشان داده شده در شکل ۳، سوپرماتریس حد است که با توان رساندن تمامی عناصر سوپرماتریس موزون به دست

می‌آید. این عمل آن قدر تکرار می‌شود تا تمامی عناصر سوپرماتریس شبیه هم شوند. در این حالت همه درایه‌های سوپرماتریس برابر صفر خواهند بود و تنها درایه‌های مربوط به زیرمعیارها عددی می‌شود که در تمامی سطر مربوط به آن درایه تکرار می‌شود (Islami et al., 2018:322).

شکل ۳. مدل فرایند تحلیل شبکه‌ای از عوامل تأثیرگذار در کنار ماتریس محدودیت و خروجی اولویت‌بندی عوامل (منبع: نگارندگان، ۱۳۹۹)

بحث و نتیجه‌گیری

توجه به دیدگاه بهره‌برداران و استفاده از نظرات آن‌ها در تصمیم‌گیری و جهت‌گیری منطبق بر تجربیات و درس آموخته‌های انسانی، برای تعیین استراتژی بهینه، منجر به یک نتیجه پایدارتر و سیاست‌گذاری مناسب می‌شود (Islami et al, 2012:163). اساس توسعه انسانی و توسعه اقتصادی بر معیشت پایدار استوار است. معیشت فراتر از شغل مورد توجه قرار گرفته‌است. یکی از راه‌های ممانعت از افزایش فقر روستائیان، توجه به وضعیت معیشتی آن‌ها است (مطیعی‌لنگرودی و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۶). به خصوص زمانی که از جوامع محلی و تخریب منابع طبیعی و معیشتی که در آنجا به مقدار زیادی به محیط زندگی و ویژگی‌های جغرافیایی آن وابسته است صحبت می‌شود لازم است که استراتژی‌های بهینه و پایدار مبتنی بر منابع منطقه برای برون‌رفت از مشکل اتخاذ شود (فرج‌اللهی و همکاران، ۱۳۹۹: ۳۴۳). با توجه به یافته‌های این پژوهش، موقعیت جغرافیایی مناسب و قابلیت دسترسی آسان و قرارگیری در مسیر بازارچه مرزی بانه به‌عنوان مهم‌ترین نقطه قوت روستای باقرباد در جهت ارتقای وضعیت معیشتی اهالی روستا از دید کارشناسان و ساکنان روستا شناخته شد. درواقع شرایط و موقعیت جغرافیایی مناسب و دسترسی آسان به این روستا (سرمایه طبیعی)، مسیر توسعه روستا را در جهت سرمایه‌گذاری‌های بیشتر، ایجاد کارگاه‌های اقتصادی و توسعه طبیعت‌گردی با توجه به شرایط مناسب اقلیمی و محیطی فراهم می‌کند که با حمایت دولت و مشارکت مردم و هماهنگی سازمان‌ها بهبود معیشتی مردم از این طریق میسر می‌شود. استفاده و

بهره‌برداری سنتی و کم‌بازده مردم از اراضی کشاورزی و مرتعی از نظر کارشناسان و نامناسب بودن زیرساخت‌ها و امکانات موجود در روستا از نظر روستائیان به‌عنوان مهم‌ترین نقاط ضعف معیشت روستایی تعیین شدند. همچنین وجود تهدیدهای محیطی و مرتبط با معیشت روستایی مانند خشکسالی، سیل و... از نظر ساکنان روستا و کارشناسان مهم‌ترین تهدید شناخته شد که با توجه به این نتایج، کارشناسان بر اهمیت استفاده از پتانسیل‌های کشاورزی و اراضی منابع طبیعی به‌عنوان منابع معیشتی و کسب درآمد روستائیان تأکید داشتند و فقدان آموزش در این زمینه و تداوم بهره‌برداری سنتی از اراضی بدون بهره‌گیری از کشاورزی مدرن را به‌عنوان نقاط ضعف و تهدید در نظر گرفتند (Islami et al., 2021:261)؛ درحالی‌که ساکنان روستا بیشتر شرایط محیطی مانند خشکسالی سالیان اخیر و زیرساخت‌های ضعیف روستا را در نظر داشتند. از نظر هر دو قشر ساکنان روستا و کارشناسان، برخورداری از نیروی انسانی مستعد تحصیل کرده و آموزش و استفاده از آن‌ها در زمینه توسعه روستا مهم‌ترین فرصت بهبود معیشت روستا است که با توجه به مهاجرت روستائیان به‌خصوص قشر تحصیل کرده در سالیان اخیر، لزوم توجه به پتانسیل‌های این قشر و برنامه‌ریزی در جهت استفاده از توانایی آن‌ها در جهت ایجاد اشتغال و ارتقای وضعیت معیشتی روستائیان ضروری به نظر می‌رسد.

با توجه به اینکه انجام این پژوهش در راستای ارتقای معیشت روستای باقرآباد با تکیه بر پتانسیل‌های منابع طبیعی بنا شده است، آموزش و ترویج شیوه‌های بهره‌برداری بهینه اراضی طبیعی و ناهموار منطقه، ترویج و آموزش تکنولوژی‌های نوین کشاورزی، دامداری و باغداری، اصلاح و بهسازی امکانات زیربنایی و ساختاری روستا، آموزش و برنامه‌ریزی شیوه‌های نوین بهره‌برداری منابع آبی منطقه و کاشت گونه‌های مقاوم در شرایط خشکسالی، افزایش هماهنگی سازمان‌ها و نهادهای مرتبط در راستای ارتقای شرایط زیرساختی، اقتصادی و ظرفیت منابع روستا و طراحی و ظرفیت‌سازی برنامه جامع توسعه روستایی با تکیه بر پتانسیل‌های اکوتوریسمی و صنایع دستی و سنتی به‌عنوان راهبردهای تدافعی در نظر گرفته شدند. این درحالی است که مطالعات دیگری مبتنی بر ویژگی‌های خاص روبه‌رو با آن تحت مطالعه خود با استراتژی متفاوتی به مقابله با فقر منطقه پرداخته‌اند؛ به‌طورمثال در مطالعه اصغری سراسکانرود و همکاران (۱۳۹۵: ۳۳۵)، براساس تحلیل سوات، استراتژی تهاجمی به‌عنوان بهترین استراتژی معیشت پایدار در روستاهای بخش مرکزی شهرستان هشتگرد انتخاب شد. همچنین راهبردهایی نظیر توسعه و تجهیز مراکز خدمات روستایی و نوسازی و بهسازی کالبدی روستاها، استفاده بهینه از منابع خاکی و سایر امکانات بالقوه منطقه و افزایش بهره‌وری کشاورزی به‌عنوان استراتژی‌های بهینه معیشت پایدار در مواجهه با خشکسالی بیان شده است.

در این پژوهش، استفاده از پتانسیل‌های طبیعت‌گردی روستای باقرآباد با توجه به چشم‌انداز زیبا و موقعیت دسترسی مناسب به‌عنوان راهبردی اساسی انتخاب و تعیین شده است. در تحقیق سجادی (۱۳۹۴: ۱۲۳)، رابطه مثبتی بین توسعه گردشگری روستایی و معیشت پایدار در دهستان لایچ یافت شد و ابراز کردند با برنامه‌ریزی مناسب می‌توان از توسعه گردشگری روستایی برای توسعه معیشت پایدار و بهبود کیفیت زندگی مردم، ایجاد اشتغال، کاهش فقر و... بهره برد. در پژوهشی در روستای برغان، گردشگری روستایی اگرچه باعث به‌وجود آمدن اشتغال و در نتیجه درآمد مرتبط با گردشگری و کمک به رشد برخی فعالیت‌های روستایی مانند باغداری و خدمات شد؛ اما این تأثیر محدود به برخی خانوارها بود (جمعه‌پور و احمدی، ۱۳۹۰: ۳۴)؛ بنابراین با تمرکز بر طراحی و اجرای جامع گردشگری روستایی و فراهمی پیش‌نیازهای توسعه موزون آن می‌توان به ارتقا و بهبود وضعیت

معیشتی روستای مورد مطالعه دست یافت، به خصوص اگر در کنار توسعه آن، نقش صنایع دستی و سنتی روستا را در نظر داشت و حتی با احیای صنایع قدیمی دست‌ساز می‌توان زمینه سرمایه‌گذاری، توسعه کارگاه و درآمدزایی را فراهم کرد (فرج‌اللهی و اسلامی، ۱۳۹۹: ۸۴۰). وجود تنوع در فعالیت‌های اقتصاد روستایی و کسب درآمد از فعالیت‌های مختلف غیر از کشاورزی به پایداری جوامع روستایی منجر خواهد شد که در تحقیق جوان و همکاران (۱۳۹۰: ۱۴۱) نیز تبیین شده‌است.

بحران‌های طبیعی سالیان اخیر به‌ویژه خشکسالی‌ها در منطقه مورد مطالعه لزوم توجه به مدیریت بحران در قالب اشاره‌شده را نشان می‌دهد که در این تحقیق نیز راهبردهایی به‌منظور مقابله با این شرایط و ثبات معیشت اتخاذ شده‌است که کاشت گونه‌های زراعی، مرتعی و باغی مقاوم به این شرایط و لزوم مدیریت منابع آبی برای مقابله با این شرایط در جهت بهبود وضعیت معیشت اجتناب‌ناپذیر می‌نماید که البته تحقق این موضوع توسط روستائیان و آماده‌سازی آن‌ها نیاز به آموزش توسط کارشناسان و سازمان‌ها و نهادهای مرتبط و ذی‌ربط دارد. بسیاری از راهبردهای اشاره‌شده در پژوهش حاضر، نقش و اهمیت زیاد آموزش و ترویج را در توسعه پایدار روستا و ارتقای معیشت آن نشان می‌دهند چنانچه آموزش و یادگیری تکنولوژی‌های نوین زراعت و دامداری نیز وضعیت اقتصادی آن‌ها را بهبود بخشیده و با به‌کارگیری این فنون و تکنولوژی‌ها پایداری جوامع روستایی در گرو بهبود اقتصادشان تحقق خواهد یافت. در تحقیق مظفرپور سیاهکوهی (۱۳۹۵: ۶۶) نیز خدمات آموزشی و ترویجی دارای بیشترین اهمیت در معیشت پایدار عشایر دهستان اسفندقه جیرفت از دیدگاه کارشناسان و بهره‌برداران داشت.

ارتقای امکانات زیربنایی روستا و هماهنگی سازمان‌ها و نهادهای در تحقق این هدف به توسعه پایداری روستای باقرآباد و ارتقای وضعیت معیشتی روستائیان منجر خواهد شد که بدین‌منظور نیاز است سازمان‌های مرتبط دارای هماهنگی و سطح درک بالایی از شرایط، نیازها و ساختار محیط روستایی باشند. توسعه روستایی نیاز به یک حکومت محلی قوی و یک دولت باثبات داخلی و وجدان مدنی روبه‌رشد دارد (Oldfield, 2005:342). با ارتقای شرایط و امکانات زیربنایی، روستائیان امید و انگیزه بیشتری برای فعالیت در روستا و ماندگاری در روستا داشته و حتی امکان مهاجرت معکوس نیز وجود دارد. همچنین در جهت توسعه روستایی نیاز به برنامه‌ریزی و مدیریت صحیح و اصولی وجود دارد که اتخاذ این برنامه‌ریزی و اجرای آن بدون هماهنگی دستگاه‌های اجرایی مرتبط میسر نخواهد شد؛ بنابراین با توجه به نتایج این تحقیق، به‌منظور بهبود معیشت روستائیان باقرآباد نیاز به استفاده از تکنولوژی‌های نوین کسب درآمد و آموزش و ترویج این شیوه‌ها و توسعه امکانات زیرساختی و اکوتوریسم توسط دستگاه‌های مرتبط اجرایی وجود دارد درحقیقت نیاز به یک رابطه شبکه‌ای چندگانه (مدیریت مشارکتی کنشگران) با محوریت دانش‌افزایی و یادگیری مشارکتی کنشگران می‌تواند در توسعه چندجانبه معیشت همراه با حفاظت از منابع و برخورداری از آن که هدف توسعه پایدار است مؤثر و مفید واقع شود (اسلامی و همکاران، ۱۴۰۰: ۷۲).

در اینجا می‌خواهیم اهمیت به‌کارگیری و نقش مهم مدل‌های گزینش‌شده در شناخت استراتژی‌های بهینه مقابله با فقر و بهبود معیشت را تشریح کنیم. آنچه درنهایت از رتبه‌بندی شبکه‌ای ابعاد تأثیرگذار پوشش‌دهنده راهبردهای مختلف توسعه پایدار آمد ترکیب ابعاد سرمایه‌ای و استراتژی‌های مناسب برای شناخت حداکثر اثر اقدامات بهینه در بهبود معیشت است. در اینجا تأثیر عامل انسانی-آموزشی (سرمایه انسانی) در معیشت این منطقه که ریشه در پتانسیل بالای نیروی انسانی تحصیل‌کرده و نقش آموزش و فعالیت‌های اجتماعی آنان در کاهش فقر در سال‌های اخیر دارد با حداکثر اوزان خبرگان انتخاب شد. از طرفی شرایط اقلیمی و جغرافیایی (سرمایه طبیعی) خاص این

منطقه به‌عنوان عامل برنده بعدی در پیشرفت و توسعه معیشتی این منطقه از دید اهل فن است. اولویت سوم این بحث نقش سرمایه‌های مالی و اقتصادی (سرمایه مالی) است که جایگاه به‌مراتب کمتری را در توسعه پایدار معیشتی این منطقه بازی می‌کند. استفاده از روش ترکیبی فرایند تحلیل شبکه‌ای SWOT-ANP در این مطالعه امکان شناخت ماهوی محورهای مهم اقتصادی-اجتماعی-اکولوژیک در قالب سرمایه‌های اصلی برای سیاست‌گذاران و کارگزاران اجرایی میسر ساخت و این امکان را ایجاد کرد تا مدیران منطقه مورد مطالعه در هنگام برنامه‌ریزی نقشه راه برای توسعه معیشتی و فقرزدایی در بین انبوه راهبردهای تأثیرگذار از سرمایه‌های اصلی اثربخش که درنهایت بیشترین سازگاری و پایداری را برای عرصه‌های منابع طبیعی یک منطقه به‌همراه دارد، غافل نشوند.

منابع

ارجمند سیاه‌پوش، اسحق. (۱۳۹۴). ارزیابی متغیرهای وضعیت توسعه پایدار شهری در شهر اندیمشک و ارائه مدل متناسب، مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران، دوره هشتم، شماره ۱، صص ۶۷-۸۳.

http://jisds.srbiau.ac.ir/article_9233.html

اسلامی، ایمان. (۱۳۹۹). ارزیابی ساختار شبکه اعتماد اجتماعی مبتنی بر تحلیل شبکه‌ای: مطالعه بهره‌برداران محلی مراتع استان یزد. پژوهش‌های روستایی، دوره یازدهم، شماره ۳، صص ۴۵۴-۴۶۵.

<https://dx.doi.org/10.22059/jrur.2020.288516.1399>

اسلامی، ایمان؛ سروی صدرآباد، حسین؛ طباطبایی، حسن؛ رحمانی، محمد. (۱۴۰۰). بررسی اثربخشی آموزش با هدف توسعه ارتباطات مشارکتی در حفاظت: مطالعه سیستم تأمین آب قنات در خضرآباد یزد. فصلنامه علوم محیطی، دوره ۱۹، شماره ۳، صص ۷۱-۸۴.

<http://dx.doi.org/10.52547/envs.2021.35822>

اسلامی، ایمان؛ ابراهیم‌زاده آسمین، حسین؛ اشتری مهرجردی، اباذر. (۱۳۹۸). تحلیل شبکه اجتماعی از مدیریت مشارکتی و سرمایه اجتماعی در میان بهره‌برداران دام در استان یزد. توسعه محلی، دوره دوازدهم، شماره ۲، صص ۴۸۳-۵۰۰.

<https://dx.doi.org/10.22059/jrd.2019.76781>

اصغری سراسکانرود، صالح؛ جلالیان، حمید؛ عزیزپور، فرهاد؛ اصغری سراسکانرود، صیاد. (۱۳۹۵). انتخاب استراتژی بهینه معیشت پایدار در مواجهه با خشکسالی با استفاده از مدل ترکیبی SWOT-TOPSIS (مطالعه موردی: بخش مرکزی شهرستان هشتگرد)، فضای جغرافیایی، دوره شانزدهم، شماره ۵۵، صص ۳۱۳-۳۳۹.

<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=276275>

انصاری، ناصر؛ سید اخلاقی، جعفر؛ فیاض، محمد. (۱۳۸۶). نقش عوامل قانونی و تشکیلاتی، مدیریت منابع و گروه‌های اجتماعی در تخریب منابع طبیعی تجدیدپذیر. مجله علمی پژوهشی مرتع، دوره اول، شماره ۴، صص ۴۲۳-۴۳۸.

<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?ID=89124>

جعفریان، محمدحسن؛ اسکندریان، ایرج؛ سلیمی سبحان، محمدرضا. (۱۳۹۵). راهکارهای توسعه گردشگری روستایی با استفاده از مدل SWOT (مورد مطالعه روستای لاسجرد شهرستان سمنان)، فصلنامه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری چشم‌انداز زاگرس، دوره هشتم، شماره ۳۰، صص ۱۵۹-۱۸۳.

http://zagros.iaub.ac.ir/article_527553.html

جمعه‌پور، محمود؛ احمدی، شکوفه. (۱۳۹۰). تأثیر گردشگری بر معیشت پایدار روستایی (مطالعه موردی: روستای برغان، شهرستان ساوجبلاغ)، پژوهش‌های روستایی، دوره دوم، شماره ۱، صص ۳۳-۶۳.

https://jrur.ut.ac.ir/article_22749.html

جوان، جعفر؛ شایان، حمید؛ نوغانی، محسن؛ قاسمی، مریم. (۱۳۹۰). پایدارسازی جمعیتی سکونت‌گاه‌های روستایی شهرستان مشهد با تأکید بر رویکرد متنوع‌سازی فعالیت‌های اقتصادی، مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، شماره ۱۶، صص ۱۴۴-۱۲۵.

http://irisweb.ir/files/site1/rds_journals/594/article-594-148999.pdf

حیدری ساربان، وکیل؛ عبدپور، علیرضا. (۱۳۹۸). عوامل بهبود معیشت پایدار روستایی از دیدگاه ساکنان محلی، مطالعه موردی: شهرستان اردبیل، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، دوره نوزدهم، شماره ۵۴، صص ۲۳-۴۶.

https://jgs.khu.ac.ir/browse.php?a_id=3265&sid=1&slc_lang=fa&ftxt=0

داوری، دردانه؛ شانه‌ساززاده، محمدحسن. (۱۳۸۰). مدیریت استراتژیک از تئوری تا عمل، تهران: آتنا.

<https://lib1.ut.ac.ir:8443/site/catalogue/254845>

درگاه ملی آمار. ۱۳۹۹. مرکز آمار ایران، نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۰.

<https://www.amar.org.ir/>

واترز، دونالد. (۱۳۸۹). استراتژی تولید و عملیات، ترجمه سید محمد اعرابی و امیر مصطفوی، تهران: مهکامه، چاپ اول.

<https://www.adinehbook.com/gp/product/9642827428>

زاهدی، شمس‌السادات؛ نجفی، غلامعلی. (۱۳۸۵). بسط مفهومی توسعه پایدار، مدرس علوم انسانی، دوره ۱۰، شماره ۴، صص ۷۶-۴۳.

<https://mri.modares.ac.ir/article-19-9770-fa.html>

سجادی، سیده فاطمه. (۱۳۹۴). تحلیل رابطه بین توسعه گردشگری روستایی و معیشت پایدار (مطالعه موردی: دهستان لایچ)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی توسعه گردشگری، مؤسسه آموزش عالی مازیار رویان.

https://journals.atu.ac.ir/article_1624.html

سجاسی قیداری، حمدالله؛ صادقلو، طاهره؛ پالوج، مجتبی. (۱۳۹۲). اولویت‌بندی راهبردهای توسعه معیشت پایدار روستایی با مدل ترکیبی سوات-تاپسیس-فازی، مطالعه موردی: شهرستان خدابنده. روستا و توسعه، دوره شانزدهم، شماره ۲، صص ۸۵-۱۱۰.

http://rvt.agri-peri.ac.ir/article_59284.html

سروی صدرآباد، حسین؛ اسلامی، ایمان. (۱۳۹۸). تحلیل شبکه و سرمایه اجتماعی درون گروهی در مدیریت مشارکتی منابع آب (مطالعه موردی: روستای صدرآباد، حوزه آبخیز ندوشن یزد). مجله منابع طبیعی ایران، مرتع و آبخیزداری، دوره هفتاد و دوم، شماره ۳، صص ۷۳۹-۷۵۳.

<https://dx.doi.org/10.22059/jrwm.2019.282477.1389>

عزیزی خالخیلی، طاهر؛ زمانی، غلامحسین. (۱۳۹۲). ادراک کشاورزان نسبت به خطرپذیری (ریسک) کار کشاورزی در شرایط تغییرات اقلیمی: مورد مطالعه: شهرستان مرودشت استان فارس. ترویج و آموزش کشاورزی، دوره نهم، شماره ۲، صص ۵-۴۱.

http://www.iaeej.ir/article_42475.html

عیسی‌زهی، علی. (۱۳۹۷). بررسی شاخص معیشت پایدار خانوارهای روستایی شهرستان سراوان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته ترویج کشاورزی، دانشگاه یاسوج.

<https://ganj.irandoc.ac.ir/#/articles/da32c03bc75dff93d9d726d0c80f0857>

فرج‌اللهی، اصغر؛ اسلامی، ایمان. (۱۳۹۹). تحلیل اثر اکتوتوریسم بر سرمایه‌های معیشت روستایی در چارچوب پایداری (مورد مطالعه: روستای پالنگان کردستان). مجله منابع طبیعی ایران، مرتع و آبخیزداری، دوره هفتاد و سوم، شماره ۴، صص ۸۳۲-۸۴۲.

<https://dx.doi.org/10.22059/jrwm.2020.299418.1479>

فرج‌اللهی، اصغر؛ اسلامی، ایمان؛ اشتری مهرجردی، اباذر. (۱۳۹۹). تحلیل رابطه فقر اقتصادی و تخریب منابع طبیعی. بررسی مسائل اجتماعی ایران، دوره یازدهم، شماره ۲، صص ۳۴۱-۳۶۱.

<https://doi.org/10.22059/ijsp.2021.82689>

فرج‌اللهی، اصغر؛ اوسطی، خالد؛ خضری، سعید؛ پوزش، حسین. (۱۳۸۹). بررسی فرسایش‌پذیری بر مبنای ویژگی‌های ذاتی سنگ (مطالعه موردی: حوزه آبخیز حسین‌آباد). ششمین همایش ملی علوم و مهندسی آبخیزداری، دانشگاه تربیت مدرس.

<https://civilica.com/doc/89095>

فیض، داود. (۱۳۸۹). تحلیل استراتژیک جایگاه پژوهش‌های کیفی در کشور و ارائه استراتژی‌هایی در جهت توسعه آن با استفاده از مدل SWOT، فصلنامه راهبرد، دوره پنجاه و چهارم، شماره ۱۹، صص ۱۸۵-۱۶۹.

<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=118555>

محمدی، سعدی؛ رستمی، خدیجه. (۱۳۹۸). تدوین راهبردهای متنوع‌سازی اقتصاد روستاها مورد: بخش خاوو میرآباد در شهرستان مریوان، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، دوره هشتم، شماره ۲، صص ۲۰۱-۲۲۲.

<https://serd.khu.ac.ir/article-1-3324-fa.html>

مطیعی‌لنگرودی، سیدحسین؛ ریاحی، وحید؛ جلالیان، حمید؛ احمدی، افسانه. (۱۳۹۷). تحلیل سطوح پایداری معیشت روستائیان (مطالعه موردی روستاهای شهرستان سقز)، فصلنامه راهبردهای توسعه روستایی، دوره ششم، شماره ۱، صص ۱۹-۳.

http://rdsj.torbath.ac.ir/article_93218.html

مظفرپورسیاهکوهی، طیبه. (۱۳۹۵). تأثیر طرح‌های منابع طبیعی بر معیشت پایدار عشایر از دیدگاه کارشناسان و بهره‌برداران (مطالعه موردی: دهستان اسفندقه، شهرستان جیرفت)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته مرتع و آبخیزداری، دانشگاه زابل.

<https://ganj.irandoc.ac.ir/#/articles/02a2688688c26a247e374bc4609e08b6>

مولایی‌هشجین، نصرالله؛ زاهدافچاهی، کبری. (۱۳۸۹). برنامه‌ریزی توسعه یکپارچه روستایی با بهره‌گیری از مدل تحلیلی SWOT در بخش خمام شهرستان رشت، فصلنامه آمایش محیط، شماره ۹، صص ۹۸-۱۱۱.

<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=112278>

References

Aguilar, G.R., & Sumner, A. (2020). Who are the world's poor? A new profile of global multidimensional poverty, *World Development*, 126, 104716.

<https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2019.104716>

Akter, S., & Rahman, S. (2017). Investigating multiple domains of Household Livelihood Security: Insights from urban slums in Bangladesh. *Journal of Poverty*, 21(4), 289-309.

<https://doi.org/10.1080/10875549.2016.1186775>

Arsić, S., Nikolić, D., Mihajlović, I., Fedajev, A., & Živković, Ž. (2018). A new approach within ANP-SWOT framework for prioritization of ecosystem management and case study of National Park Djerdap, Serbia. *Ecological Economics*, 146, 85-95.

<http://dx.doi.org/10.1016/j.ecolecon.2017.10.006>

Carney, D. (1998). *Sustainable Rural Livelihoods: What Contribution Can We Make?* London: DFID.

<https://www.environmentandurbanization.org/sustainable-rural-livelihoods-what-contribution-can-we-make>

Cavatassi, R., Lipper, L., & winters, P. (2012). Sowing the seeds of social relations: social capital and agricultural diversity in Hararge Ethiopia. *Environment and Development Economics*, 17(55), 547-578.

<https://doi.org/10.1017/S1355770X12000356>

Dzanku, F.M. 2015. Transient rural livelihoods and poverty in Ghana. *Journal of Rural Studies*, 40, 102-110.

<http://dx.doi.org/10.1016/j.jrurstud.2015.06.009>

Karimi Sangchini, E., Islami, I., Farajollahi, A., Arami, S.A., & Jafari, M. (2017). Development and prioritization of socio-economic strategies to elevate public participation in natural resource management using TOPSIS approach; Case Study: Chaharmahal and Bakhtiari Province (Iran). *Journal of Applied Sciences and Environmental Management*, 21(3), 476-485.

<http://dx.doi.org/10.4314/jasem.v21i3.8>

Ghabru, M. G., Ganga, D., & Ritambhara, S. (2017). Estimating agricultural sustainability in Gujarat using sustainable livelihood security index. *Agricultural Economics Research Review*, 30 (1), 125-131.

DOI: [10.5958/0974-0279.2017.00011.8](https://doi.org/10.5958/0974-0279.2017.00011.8)

Scoones, I. (2015). *Sustainable livelihoods and rural development*. Practical Action Publishing.

<https://opendocs.ids.ac.uk/opendocs/handle/20.500.12413/13895>

Islami I., Farajollahi A., & Ghasemi Aryan Y. (2021). Improving rural livelihood based on natural resource potentials in Najafabad region, Kurdistan Province, Iran. *ECOPERSIA*, 9(4), 251-263.

<http://ecopersia.modares.ac.ir/article-24-48646-en.html>

Islami, I., Ghorbani, M., & Jafari Shalamzari, M. (2012). Identification and prioritization of factors influencing agricultural water price index from farmers' viewpoint in Charkhab Village, Yazd Province. *Desert*, 17(2), 161-167.

<https://doi.org/10.22059/jdesert.2013.32032>

Islami, I., Sadoddin, A., Barani, H., Asgharpourmasoule, A., & Akhbari, M. (2018). Analytical Network Process to Prioritize the Influencing Parameters on Local Participation: The Development of Livestock Drinking Water Resources. *Industrial Engineering & Management Systems*, 17(2), 318-326.

<https://doi.org/10.7232/iems.2018.17.2.318>

Islami, I., Sadoddin, A., Barani, H., Asgharpourmasouleh, A., & AKhbari, M. (2017). Modeling socio-ecological structure of local communities' participation for managing livestock drinking water using the agent-based approach. *Applied Ecology and Environmental Research*, 15(3), 1173-1192.

https://doi.org/10.15666/aeer/1503_11731192

Karamidehkordi, E. (2012). Sustainable Natural Resource Management, a Global Challenge of This Century: In A. Kaswamila (Ed.). *Sustainable Natural Resources Management*, 8, 105-114.

<https://www.intechopen.com/chapters/25744>

Liu, Z., & Liu, L. (2016). Characteristics and driving factors of rural livelihood transition in the east coastal region of China: A case study of suburban Shanghai. *Journal of Rural Studies*, 43, 145-158.

DOI: [10.1016/j.jrurstud.2015.12.008](https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2015.12.008)

Mao, S., Qiu, S., Li, T., & Tang, M. (2020). Rural Households' Livelihood Strategy Choice and Livelihood Diversity of Main Ethnic Minorities in Chongqing, China. *Sustainability*, 12(19), 8166.

<https://doi.org/10.3390/su12198166>

Mutahara, M., Haque, A., Khan, M. S. A., Warner, J. F., & Wester, P. (2016). Development of a sustainable livelihood security model for storm-surge hazard in the coastal areas of Bangladesh. *Stochastic Environmental Research and Risk Assessment*, 30(5), 1301-1315.

<https://doi.org/10.1007/s00477-016-1232-8>

Oldfield, P. (2005). Rural settlement and economic development in Southern Italy: Troia and its contado, *JMH*, 31, 327-345.

<https://www.oecd.org/dac/environment-development/2669958.pdf>

Olufunso, A., & Somorin, S. (2010). Climate impacts, forest-dependent rural livelihoods and adaptation strategies in Africa: a review. *African Journal of Environmental Science and Technology*, 4 (13), 903-912.

<https://doi.org/10.5897/AJEST.9000022>

Tang, Q., Bennett, S.J., Xu, Y., & Li, Y. (2013). Agricultural practices and sustainable livelihood: Rural transformation within the Loess Plateau, China. *Applied Geography*, 41(1), 15-23.

<https://doi.org/10.1016/j.apgeog.2013.03.007>

UN. (2001). *Guidance in preparing national sustainable development strategies*. Revised Draft, New York , Oct, 2001.

<https://digitallibrary.un.org/record/459670?ln=en>